

INFORMATIVAIS ZIŅOJUMS par Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centralās Komitejas plenumu

Sajās dienās notika Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centralās Komitejas plenums.

Noklausījies un apspriedis CK Prezidijs — b. G. M. Maļenkova referātu par L. P. Berijas noziedzīgo, partijai un valstij naidīgo darbību, vērstu uz Padomju valsts grausšanu ārējo kapitāla interesēs, kura izpaudās nodevīgos mēģinājumos nostādīt PSRS Iekšlietu ministriju augstāk par Valdību un Padomju Savienības Komunistisko partiju, PSKP CK plenums pieņēma lēmumu — izslēgt L. P. Beriju no PSKP CK sastāva un no Padomju Savienības Komunistiskās partijas rindām kā Komunistiskās partijas un padomju tautas ienaidnieku.

PSRS AUGSTĀKĀS PADOMES PREZIDIJĀ

Ievērojot to, ka pēdējā laikā atklāta L. P. Berijas noziedzīgā pretvalstiskā darbība, vērsta uz Padomju valsts grausšanu ārējo kapitāla interesēs, PSRS Augstākās Padomes Prezidijs, izskatījis PSRS Ministru Padomes ziņojumu šajā jautājumā, nolēma:

1) Atcelt L. P. Beriju no PSRS Ministru Padomes Priekšsēdētāja pirmā vietnieka amata un no PSRS Iekšlietu ministra amata.

2) Lietu par L. P. Berijas noziedzīgo darbību nodot izskatīt PSRS Augstākajai tiesai.

Tautas un partijas vienotība

Padomju Latvijas darbaļaudis vienprātīgi piekrit PSKP Centralās Komitejas plenuma lēmumam un izsaka naida pilnu sašutumu par Padomju Dzimtenes ienaidnieku, ārējo kapitāla agenta Berijas nodevīgo rīcību.

Vakar «VEF» rūpnīcas klubā notika strādnieku, kalpotāju un inženieru tehnisko darbinieku sapulce, kas bija veltīta PSKP CK plenuma lēmumam.

Pirmais runāja partijas Rīgas pilsētas komitejas sekretars E. Apinis. — Patiecoties PSKP CK Prezidijs savlaicīgiem, enerģiskajiem soļiem, — viņš teica, — atmārkot imperiālistisko spēku algotnis mūsu zemē Berija. — Izsakot visu sapulces dalībnieku domas un jūtas, b. Apinis saka:

— Nav šaubu, ka vefavieši — Padomju Latvijas darbaļaudis priekšpulk — vienprātīgi atbalstīs valdības lēmumu par provokatora un Dzimtenes nodevēja Berijas nodešanu tiesai.

Tribinē viens no labākajiem rūpnīcas lodētājiem V. Kuranovs.

— Padomju cilvēku sirdis, — viņš teica, — pilda dusmas un sašutums par Berijas ļaunprātīgajiem nodomiem graut Padomju valsts varību un Komunistiskās partijas vienību. Viņš gribēja iegrūst padomju tautu kapitalistiskās verdzības jūgā, atdot fabrikantiem un bankjeriem mūsu rokām celtās rūpnīcas un šachtas, skolas un sanatorijas. Bet padomju ļaudis nist verdzību un bez zēlastības aizslaucis no sava ceļa visus, kas to mēģinātu realizēt. Komunistiskās partijas un padomju tautas nesatracināmā vienotība, — lūk, tas lielais spēks, pret kuru sašķīdis visi ienaidnieku nodomi.

— Padomju iekārta ir nesagraujams cietoksnis — savā runā sacīja rūpnīcas jaunatnes pārstāvis meistars G. Jansons. — Mēs, jaunie vefavieši, diendienā izjutām Komunistiskās partijas un padomju valdības rūpes par jaunatni. Mūsu vajadzībām uzcelts lepns kultūras nams, stadions, mēs saņemam labierīkotas dzīvojamās mājas. Miera un demokrātijas ienaidnieki izmanto visnēgīgākos līdzekļus, lai traucētu mums komunisma celtniecību. Mēs prasām, lai valsts noziedznieks, zemiskais nodevējs un mūsu celtniecības darba jāucējs Berija saņemtu pelnīto sodu. Lai visiem padomju tautas ienaidniekiem kļūst skaidrs, ka mēs necietīsim savā vidū nevienu, kas mēģinātu graut padomju tautu draudzību, partijas, valdības un tautas vienotību.

Sapulcē vēl runāja tehnologs A. Egļe un cecha meistars A. Spredze. Vienprātīgi pieņemta lēmuma rūpnīcas «VEF» kolektīvs pateicas partijai un valdībai par savlaicīgu un enerģisku rīcību avānturista un noziedznieka Berijas atmārkotānā. Vefavieši aicina Padomju Latvijas darbaļaudis vēl ciešāk sakļauties ap Komunistisko partiju un Padomju valdību, modri sargāt padomju iekārtas iekārtumus, vēl pašizlīdzīgāk strādāt, lai valrotu mūsu Dzimtenes varību, lai ātrāk uzceltu komunismu.

— Visi mieru mīlošie cilvēki tagad pārliecināti, ka nav tādu starptautisku strīdu, ko nevarētu atrisināt sarunu ceļā. Tieši šāds gars caurstrāvo visus nesen Budapeštā notikušās Vispasaules Miera Padomes sesijas lēmumus. Tomēr, par nožēlošanu, pašlaik mūsu dzimtenes — Japānas liktenis ir tādu cilvēku rokās, kas to negrib saprast. Japānu atkal grib pārvērst par pļaudu karam pret Azijas tautām. Japāna atkal tiek atjaunoti militarisma spēki. Japāna rūpniecību pārvērš par kara arsenālu. Ir tikai viens ceļš, kā saglabāt mieru Japānā un visā pasaulē. Japānu tautai vajag skaidri un noteikti atbildēt «nē» uz šiem noziedzīgajiem plāniem un vajag visiem spēkiem cīnīties pret to realizēšanu.

— Vienīgi šādā ceļā mēs varēsim pierādīt iespēju saglabāt mieru sarunu ceļā tiem cilvēkiem, kas šādu iespēju neatzīst. Vienīgi Japānu tautas enerģiskā cīņa miera un nacionālās neatkarības aizstāvēšanai spēs piespiest tos, kas nevēlas miera sarunas, atteikties no viņu kara plāniem. To mums skaidri liecina Korejas, Vjetnamas un Malajas tautu varonīgā cīņa par savas zemes neatkarību. Ar prieku varu paziņot jums, ka Japānu tauta neatpaliks no citām brālīgajām Azijas tautām un neželos savus spēkus, lai piespiestu pieņemt mieru tos ļaudis, kas jau apbruņojušies līdz zobiem.

Runas noslēgumā Ikuo Ojama sacīja: — Japānu tautas vārdā mēs zvēram, ka kopā ar visas pasaules mieru mīlošajām tautām izpildīsim netaisnā premjera Staļina dižos novēlējumus, sekosim viņa aicinājumam aizstāvēt mieru.

Lai dzīvo miers starp visas pasaules tautām!

Starptautiskās Staļina premijas pasniegšana japāņu sabiedriskajam darbiniekam Ikuo Ojamam

Ceturtdien, 9. jūlijā, Kremli, Sverdlova zālē daudz padomju sabiedrisko aprindu pārstāvju klātbūtnē, notika Starptautiskās Staļina premijas pasniegšana izcilajam miera cīnītājam, Miera aizstāvēšanas Japānas komitejas priekšsēdētājam prof. Ikuo Ojamam.

Apsveikt laureātu ieradās Miera aizstāvēšanas padomju komitejas, Padomju sieviešu antifašistiskās komitejas pārstāvi, zinātnieki, rakstnieki, kultūras un mākslas darbinieki, uzņēmumu novatori, padomju preses pārstāvji.

Zālē atrodas arī Japānas delegācija Vispasaules sieviešu kongresā Kopenhāgenā ar Itoe Hamadas kundzi priekšgalā (delegācija pašlaik viesojas PSR Savienībā), kā arī Vispasaules Miera Padomes Budapeštas sesijas dalībnieki — japāņu arod kustības darbinieks Togo Kameda un profesors Masao Jonekava.

Akademīks D. Skobeļcins īsā runā norāda, kāda nozīme ir Staļina miera premijas piešķiršanai Japānas pārstāvim, un raksturo laureata dzīves ceļu, atzīmējams viņa izcilos nopelnus cīņā pret militarismu, par miera saglabāšanu Tālajos Austrumos un visā pasaulē. Zālē atskan vētraīni aplausi, kad akadēmīks Skobeļcins pasniedz Ikuo Ojamam laureata diplomu un zelta medaļu.

Sapulcējusies silti apsveica laureātu. Pēc tam, klātesošo sirsnīgi sveikta, runāja japāņu sieviešu delegācijas locekle, Starptautiskās miera premijas laureate Tosiko Akamacu kundze.

Sirsnīgo apsveikumu saņēmušs, atbildes runu teica Starptautiskās Staļina premijas laureats prof. Ikuo Ojama. Savā runā viņš atzīmēja:

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1953. G.

12. JŪLIJĀ

Nr. 28 (443)

TIE NAV SĪKUMI

Pa Jelgavas šoseju trauc liels, komfortabls autobuss. Pasažieri ērti iekārtojies. Vienā otrā vietā jau uzzīrkst parastās ceļa sarunas. Aiz loga nebeidzamā lentē slid kolchozu vasaras uzmundrinoša ainava. Ļaudis jūtas labi.

Viens no braucējiem jautā kasierim, vai autobuss pieturēs pie cukurfabrikas.

— Katrs var kāpt ārā, kur viņam tik, — skan īgna, netaisna atbilde.

Liekas, ka mašīnā būtu ielaucies auksta, rudenīga vēja šalts. Pasažieri it kā saraujas, pārkūst iesāktās sarunas. Katrs pie sevis nodomā: vai tad viņa nevarēja atbildēt pieklājīgi? Varbūt šis jaunais cilvēks te brauc pirmo reizi un nemaz nezina, kur tāda cukurfabrika atrodas?

Protams, garām viņš neaizbrauca. Citi pasažieri patēla, kur jāizkāpj. Bet tāda nelāga atmosfēra palika autobusā līdz pat Dobelei.

Nevēriba pret cilvēku, pret vienkāršo padomju cilvēku — mūsu lielās, skaistās zemes vienīgo saimnieku — aizvaino, sadusmo. Un tomēr vēl šad un tad gadās, ka šo patiesību atzīmē tieši tie ļaudis, kurus valsts nolikusi padomju cilvēka interešu sargposteni.

Par dažiem Rīgas rajonu izpildkomiteju komunālās saimniecības un dzīvokļu nodaļu vadītājiem jau kļūst anekdotes, ka tos var sastapt kur un kad vien vajag, tikai ar viņu kabinetos apmeklētāju pieņemšanas laikā. Ne mazāk «slavena» ir dažāda labā sociālās nodrošināšanas nodaļa, īpaši ar savu patiešām apbrīnojamo birokratismu pensiju jautājumu kārtēšanā. Ne viena vien sirma māmiņa, kuras plecus saliecis desmitiem gadu ilgais grūtais darbs kapitalistu kalpiņā, mums sūdzējies, piemēram, par Rīgas Proletariātu rajona sociālās nodrošināšanas nodaļu, ka tur atkal un atkal izsauc «noskaidrot» sen skaidras un ar dokumentiem pierādītas lietas. Birokrats teiks, ka tas ir sākums. Pensijas izmaksu taču nepārtrauc. Katrs saņem to, kas tam pēc likuma pienākas. Un tomēr tas nav sākums. Cilvēki velti zaudē laiku, bez vajadzības nervozē. Nav un nekad nebūs sākums tas, kas attiecas uz rūpēm par padomju cilvēku.

Nav sākums arī tas, par ko šinīs dienās mums sūdzējās kāda lebraucēja no Viļānēm. Si sievietē bija atvedusi uz Rīgu divus bērnus uz konsultāciju pie kāda medicīnas profesora. Kad darīšanas bija nokārtotas, viņa gājusi uz dzelzceļa bijēšu iepriekšējās pārdošanas kasi, lai iegādātos biļetes atceļam. Biļetes braukšanai bērnu vagonā tur nav pārdevuši, tā varēšot nopirkt nākamajā dienā, sākot ar pulksten 9 rītā, stacijā. Bet tur paziņoja, ka biļetes pārdošot tikai pēc pulksten 12. Pēc 12 pie kases sakārtojies neliels rinda. Taču arī tagad nekas nav iznācis — sākušies pārdot biļetes uz citu vilcienu. Atkal burzma, atkal uztraukums, sašutums, neapmierinātība. Un visu šo lietu varētu viegli nokārtot, nepalielinot dzelzceļa izdevumus ne par kapelku. Bija vajadzīgs tikai, lai dzelzceļa darbinieki rīkotos operatīvāk, apzinīgāk, un galvenais — lai viņi pasažieri neuzskatītu par kaut kādu kravas vienību, bet gan par dzīvu cilvēku, kura ērtības labad Padomju valsts maksā algu visam lielajam stacijas personālam — ar priekšnieku sākot un apkopēju beidzot.

Nesen «Cīņa» rakstīja par gaužām neapmierinošo stāvokli satiksmē ar Rīgas Jūrmalu, it īpaši svētdienās. Nav labāks stāvoklis arī uz citām piepilsētas līnijām. Visiem zināms, piemēram, ka Ogre nav tikai rajona centrs, bet arī viena no skaistākajām atpūtas vietām mūsu republikā. Vasarā uz Ogri izbrauc daudz rīdzinieku. Liela daļa no šiem cilvēkiem brauc katru dienu uz Rīgu darbā. Vairākumam darba laiks

beidzas plkst. 18 vai 19. Kā viņi lai tiek uz Ogri, ja laikā starp plkst. 18.20 un pusnakti uz Ogri neiet neviena piepilsētas vilciens? Tā ir vienkārši dzelzceļa pārvaldes nolaidība un vairāk nekas.

Tirdzniecības darbinieki ir tā Padomju valsts aparata sastāvdaļa, kas vistiešāk saskaras ar ledzīvotāju sadzīves vajadzībām. Visi zina, ka mūsu veikalos preču ir arvien vairāk un ka tās kļūst arvien labākas un lētākas. Tā ir mūsu dzīves nemīgtās augšupejas konkrēta izpausme. Un patiešām, ja mēs uz stāvokli tirdzniecībā raudzīsimies no «lieliem augstumiem», kā to acīm redzot dara republikas tirdzniecības ministrs un tirdzniecības uzņēmumu direktori, tad viss likties labākajā kārtībā. Toties pie gluži citām domām nonāksim, ja ievajadzēsies, piemēram, apmainīt peldkostīmu ievēroamo gumiju. Dienām ilgi varam bez panākumiem skraidīt pa Rīgas veikalos, un bēdžot nāksies samierināties ar trafaretu atbildi:

— Bija un drīz atkal būs!
Atliek tikai nožēlot, ka gumijā satrūkusī tādā nelaimīgā reizē — starp šo «bija» un «būs».

Lasītājiem, kuriem ir 5—6 gadus vecs dēls vai meita, mēs visā nopietnībā iesakām: ja gribiet, lai jūsu bērniem nākamgad būtu sandales, nopēciet tās jau ziemā. Tad droši vien būs. Bet pašlaik nav. Nemeklējiet, netērējiet veltī laiku.

Kuram gan nepatīk vasaras laikā atlaieties gulamkrēslā un, teiksim, palasīt grāmatu. Bet nopirkt šādu krēslu, — tas jau ir vesels piedzīvojums. Tā Rīgā ir tik reta prece, ka vienīgi laimīga nejaušība var palīdzēt kļūt par gulamkrēsla īpašnieku.

Sandālu, gulamkrēslu un citu tamlīdzīgu «sīkumu» noslēpums ir pavisam vienkāršs. Šie priekšmeti ir tik lēti, ka attiecīgie ražotāji negrib ar tiem «ķēpāties». Mēbeļu fabrikas direktors spriež tā:

— Kāpēc man nopemties ar gulamkrēslu, kas maksā nelielu naudu, ja es varu izgatavot greznu gulamistabas teiktu par vairākiem tūkstošiem rubļu un ātri vien izpildīt plānu.

Apavu fabrikas direktors savukārt saka:

— Ar tādām bērnu sandalitēm, kas maksā lēti, tālu netiksi. Fasona kurpju pāris — pavisam cita lieta. Tas vairāk vērts nekā vesels ducis tādu sandaliņu. No tādiem ieskatiem šos direktorus var viegli atradināt tirdzniecības uzņēmumi, kuru rīcībā ir pietiekami daudz līdzekļu, lai piespiestu ražotājus izpildīt sortimenta plānus. Šie līdzekļi jāliek lietā.

Tamlīdzīgu nenokārtotu «sīkumu» mūsu dzīvē vēl ir daudz.

Ja gribat iepazīties ar mūsu takso-metru šoferu darba stilu, pamēģiniet aizbraukt no stacijas, piemēram, uz Dailes teātri. Daudzos gadījumos jūs vienkārši nevedīs. Uz attālumiem, kas nesniedzas līdz Rīgas Jūrmalai vai vismaz Mežaparkam, daudzi mūsu takso-metri nekust. Un nav līdz šim Rīgā atradies tāds priekšnieks, kas tos spētu izkustināt.

Rīdzinieki, tāpat kā visi padomju ļaudis, mīl sportu, labprāt apmeklē dažādas fizikulas sarīkojumus. Katrs, kas apmeklē nesen «Daugavas» stadionā rīkotos sporta svētkus, bija no sirds pateicīgs to rīkotājiem. Un ne tikai tadēļ, ka bija sagatavota plaša, daudzpusīga programma, kurā ietilpa gan vieglatletika un vingrošana, gan futbols, basketbols un volejbols, gan svaru celšana, bokss un citas smagatletikas disciplīnas. Par jauku, vērtīgu sarīkojumu šie svētki jāatzīst arī tadēļ, ka tie bija ļoti noorganizēta informācija. Pat tādām skatītājam, kas sporta stadionā, varbūt, ieradīs pirmo reizi, bija skaidrs, kas laukumā notiek. Informators plaši un lietpratīgi iepa-

zistināja skatītājus ar sacensību dalībniekiem un viņu sasniegumiem, ar attiecīgā sporta veida specifiku. Var droši apgalvot, ka šāds sarīkojums deva sportam daudz jaunu cīlenitāju.

Bet ne visos stadionos skatītāju uzņem tik laipni un gādīgi. Savs stadions Rīgā ir arī sporta biedrība «Spartaks». Grūti iedomāties, ka sporta bāzē varētu būt izdevīgāks «ģeografiskais novietojums». Stadions atrodas Mežaparkā, pašā Kisežera malā. Seit var atpūties un labi justies pat tad, ja sporta sektors nenotiek itin nekas. Pati daba nodrošina cilvēka labajūtu. Un cik jauki te būtu, ja par cilvēku, stadiona apmeklētāju, kaut mazlietiņ parūpētos «Spartaka» vadītāji! Taču nerūpējas nemaz.

Nepārmēsim šoreiz tādu «nieku», ka stadionā nav solu, kur skatītājam apsēsties. Varbūt, ka biedrībai ar budžetu nav viss kārtībā. Tīri labi var sēdēt arī kāpās. Skatītāji par to nesūrojas. Toties viņi nav apmierināti ar citu, proti — ar absolūto informācijas trūkumu.

Pirms kāda laika «Spartaka» stadionā republikas čempiona nosaukuma izcīnīja sacentās laukuma īpašnieku futbolisti ar Liepājas «Sarkanā metalurga» komandu. Spēlei beidzoties, nācās dzirdēt kāda skatītāja jautājumu:

— Bet kura komanda tad galu galā uzvarēja?

Un tiešām! Uz šo jautājumu varēja atbildēt vienīgi veci futbola «speci», kuri spēlētājus pazīst, kā sāka, no sejas. Stadiona administrācija šai lietā nepalīdzēja nemaz! Nepazīņoja nedz komandu sastāvu, nedz tiesnešu uzvārdus, nepateica pat, kādos tērpos kura komanda spēlēja. Kā tad lai zina, kurš uzvarēja?

Šāds stāvoklis arī citās sacensībās. Paņemiet no katra apmeklētāja attiecīgo daudzumu rubļu par ieeju, — to stadiona vadība prot, toties nav iemācījusies apmierināt pašas elementārākās skatītāju prasības.

Laipna, atsaucīga izturēšanās pret ikvienu padomju cilvēku, uzmanīga, rūpīga viņa prasību apmierināšana — vienai, vai tas ir vilciens, autobuss, veikals, iestāde, teātris, stadionā — ir pilnīgi nepieciešama lieta, jo tie arī ir svarīgi iecirkņi, kuriem jāapliecina Padomju valsts, mūsu partijas un valdības gādība par tautas labklājību, par darbaļaudis materiālo un kultūras vajadzību arvien pilnīgāku apmierināšanu. Te minētie nedaudzie piemēri liecina, ka šai ziņā pie mums vēl ne viss ir kārtībā.

Protams, ja mēs runājam par pozitīviem piemēriem, par gadījumiem, kur padomju ļaužu savstarpējās attiecībās, padomju iestāžu darbinieku attieksmēs pret apmeklētājiem izpaužas patiesa cieņa pret cilvēku, augsts kultūras līmenis un apzinīgums, — mēs nespējam šos gadījumus pat uzskaitīt. Bet jāpanāk, jācinās, lai tā — labi un pareizi — būtu vienmēr un visur, lai allaž un visas vietās izturēšanās pret cilvēku būtu sirsnīga un cieņas pilna.

Noslēgumā minēsim tikai vienu gadījumu, kas, pēc mūsu domām, lieliski rāda, kā jāizturas pret padomju cilvēku.

Kā zināms, pirms iestāšanās pirmajā klasē bērni jau pavasarī pāris nedēļas apmeklē savu nākamā skolu, iepazīstas ar to, sāk vingrināties pirmajās skolās nodarībās. Rīgas 10. septiņgadīgā skolā šo notikumu atzīmē tā, ka jaunais padomju pilsonis to ilgi atcerēsies ar sajūsmu un pateicību. Katram bērnam skola dāvina piemīnīgu grāmatu ar lerakstu. Lūk, viens no šiem ierakstiem: «Jaunajam skolniekam Jānim, skolas gaitas uzsākot. 1953. gada 25. maijā. Skolas direktors I. Pauris».

Tā, ar tādu cieņu un mīlestību pret cilvēku — vienai, vai tas ir bērns vai sirmgalvis, augsta amatpersona vai vienkāršs strādnieks — vajag izturēties visās vietās un lietās.

Partijas, valdības, padomju tautas nesatricināmā vienotība

Nesatricināmas varenības un radošā spēka pilna. Padomju zeme droši let uz priekšu pa komunisma celtniecības ceļu. Padomju Savienības Komunistiskā partija savas Centrālās Komitejas vadībā, realizējama XIX kongresa lēmumus, visās tautas saimniecības nozarēs nodrošinājusi varenu augšupeju. Padomju tauta, veidama dzīvo komunismā, celtniecības uzdevumus, vēl ciešāk sakļāvēs ap partiju un valdību. Nemīgi pieaug mūsu Dzimtenes ekonomiskās un aizsardzības spējas, sasniegti leņģerjami panākumi strādnieku, kolchoznieku, inteliģences, visu padomju cilvēku dzīves tālākā uzlabošanā.

Mums ir varena socialistiska industrija, vispusīgi attīstīta smagā rūpniecība — socialistiskās ekonomikas pamats. Nelokāmi let kalnup mūsu mašīnbūve, nodrošinādama visas tautas saimniecības nozares ar modernu tehniku. Ievērojami panākumi sasniegti progresīvās padomju zinātnes attīstībā. Augstu līmeni sasniegusi mūsu vieglā un partikas rūpniecība. Tai tagad ir iespēja uz partijas piekoptās cenu pazemināšanas politikas pamata apmierināt pieaugošās pilsētu un lauku iedzīvotāju vajadzības. Pēc kara gados atjaunotā lauksaimniecība plašāk nekā pirms kara apgādā ar visjaunāko tehniku.

Visi šie panākumi ir mūsu zemes strādnieku šķiras un zemniecības stingrās savienības rezultāts. PSRS tautu arvien ciešāk draudzības un padomju sabiedrības morālī politiskās vienības nemīgti nostiprināšanās rezultāts. Komunistiskās partijas izstrādātās politikas konsekvētās realizēšanas rezultāts.

Padomju valdība, nelokāmi un konsekvēti piekopta miera politiku, vairākkārt paziņojusi, ka visi neatrisinātie strīdi jāatrisina starptautiskajā dzīvē atrisināmi sarunās starp ieinteresētajām valstīm. Šo paziņojumu vienprātīgi atbalsta un tam piekrit visas tautas. Padomju valdības jaunā miera iniciatīva vēl vairāk nostiprinājusi Padomju Savienības starptautisko stāvokli, palielinājusi mūsu zemes autoritāti, panākusi ievērojamu augšupeju vispasaules kustībā par miera saglabāšanu un stiprināšanu.

Citāda aina ir imperialistiskajā nometnē. Tur vērojama kapitalisma vispārējās krīzes tālāka paasināšanās, amerikāņu imperialisma neapvaldītā ekspansija un nekaunīgā diktatora politika, pieaugošās pretrunas starp kapitalistiskajām valstīm, arvien straujāka plašu darbaļaužu masu grimšana nabadzībā.

Visa pasaules attīstības gaita tādā līcīna par demokrātijas un socialisma spēku nemīgti pieaugumu, no vienas puses, par imperialistiskās nometnes spēku vispārējo novājināšanos, no otras puses. Tas viss rada dziļu uztraukumu imperialistu vidū un nosaka reakcionāro imperialistisko spēku krasu aktivizēšanos, viņu drudžaino cenšanos iedragāt starptautiskās miera, demokrātijas un socialisma nometnes un vispirms tās vadošā spēka — Padomju Savienības pieaugošo varenību. Imperialisti cenšas demokrātijas un socialisma zemēs rast sev atbalstu dažādu atkritēju un pagrimušo elementu personā, aktivizējot savas agentūras graujošo darbību.

Sodien «Pravda» publicēts ziņojums par Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas plenumu. Šajā ziņojumā teikts:

«Noklausījies un apspriedis CK Prezidijs — b. G. M. Maļenkova referātu par L. P. Berijas noziedzīgo, partijai un valstij naidīgo darbību, vērstu uz Padomju valsts graušanu ārpusi kapitāla interesēs, kura izpaudās nodevīgos mēģinājumos nostādīt PSRS Iekšlietu ministriju augstāk par Valdību un Padomju Savienības Komunistisko partiju, PSKP CK plenuma pieņēma lēmumu — izslēgt L. P. Beriju no PSKP CK sastāva un no Padomju Savienības Komunistiskās partijas rindām kā Komunistiskās partijas un padomju tautas ienaidnieku.»

PSRS Augstākās Padomes Prezidijs,

izskatījis PSRS Ministru Padomes ziņojumu šajā jautājumā, nolēma:

1) Atcelt L. P. Beriju no PSRS Ministru Padomes Priekšsēdētāja pirmā vietnieka amata un no PSRS Iekšlietu ministra amata.

2) Lietu par L. P. Berijas noziedzīgo darbību nodot izskatīt PSRS Augstākajai tiesai.

Tautas ienaidnieks Berija, kas tagad atmāskots, ar dažādām karjeristiskām machinācijām nelietīgi pratis lemantot uzticību, iesprauces vadībā. Ja agrāk viņa noziedzīgā antipartejiskā un pretvalstiskā darbība bija dziļi apslēpta un maskēta, tad pēdējā laikā, kļūstot nekaunīgs un zaudējot jebkuru mēra sajūtu, Berija parādīja savu isto seju — partijas un padomju tautas nikna ienaidnieka seju. Tāda Berijas noziedzīgās darbības aktivizēšanās izskaidrojama ar mūsu valstij naidīgo starptautisko reakcionāro spēku graujošās pretpadomju darbības vispārējo pastiprināšanos. Starptautiskajam imperialismam aktivizējoties, aktivizējas arī tā agēntūra.

Savas negēlīgās machinācijas, kuru mērķis bija sagrābt varu, Berija sāka ar to, ka mēģināja nostādīt Iekšlietu ministriju augstāk par partiju un valdību, IEM organu centrā un uz vietām izmantot pret partiju un tās vadību, pret PSRS Valdību, izvirzīja Iekšlietu ministrijā tādus darbiniekus, kas bija padevēji personīgi viņam.

Kā tagad konstatēts, Berija ar dažādiem sadomātiem ieganstiem visādi bremzēja ļoti svarīgu neitiekamu jautājumu atrisināšanu lauksaimniecībā. Tas tika darīts tādēļ, lai iedragātu kolchozus un radītu grūtības mūsu zemes apgādē ar pārtiku.

Ar dažādiem ļaunprātīgiem paņēmieniem Berija centās graut PSRS tautu draudzību — socialistiskās daudzraciju valsts pamatu pamatus un brālīgo padomju republiku visu panākumu galveno nosacījumu, sēt nesaticību starp PSRS tautām, aktivizēt buržuaziski nacionālistiskos elementus savienotajās republikās.

Būdamis spēsts izpildīt partijas Centrālās Komitejas un Padomju valdības tiesos norādījumus par padomju likumības nostiprināšanu un dažu nelikumības un patvaļas aktu likvidēšanu, Berija tiši bremzēja tādus norādījumus realizēšanu un vairākos gadījumos centās tos izkropļot.

Neatspēkojami fakti liecina, ka Berija zaudējis komunistu seju, pārvērties buržuaziskā renegātā, faktiski kļuvis par starptautiskā imperialisma agentu. Šis avantūrists un ārpusi imperialistisko spēku algotnis perināja plānu sagrābt savās rokās partijas un valsts vadību, lai faktiski iznīcinātu mūsu Komunistisko partiju un lai politiku, ko partija izstrādājusi daudzos gados, aizstātu ar kapitālācijas politiku, kas gala rezultātā novestu pie kapitalisma restaurācijas.

Pateicoties PSKP CK Prezidijai savlaicīgajiem, enerģiskajiem soļiem, kuriem partijas Centrālās Komitejas plenums vienprātīgi un pilnīgi piekrit, — Berijas noziedzīgie antipartejiskie un pretvalstiskie nodomi atmāskoti. Berijas noziedzīgās avantūras likvidēšana vēl un vēlreiz rāda, ka jebkuri ārpusi imperialistisko spēku pretpadomju plāni sašķīdusi un sašķīdīs pret partijas, valdības, padomju tautas nesatricināmo varenību un lielo vienību.

Reizē ar to no Berijas lietās jāsmējas politiskā mācība un jāizdara vajadzīgie secinājumi.

Mūsu valdības spēks ir tās kolektivitāte, sakļautība un viengabalainība. Valdības kolektivitāte mūsu partijai ir augstākais vadības princips. Šis princips pilnīgi atbilst pazīstamajam Marksa atzinumam par personības kulta kaifigumu un nepieļaujamību. «Alz naida pret jebkādu personības kultu, — rakstīja Markss, — es Internacionāles pastāvēšanas laikā nekad neļāvu publicēt daudzus rakstus, kuros atzīt mani nopelni, rakstus, kādus man līdz apņikmam piesūtīja no dažādām zemēm, — es pat nekad neatbildēju uz tiem, bet

gan tikai retumis izrāju. Engelsa un mana pirmā iestāšanās slepenajā komunistu biedrībā bija saistīta ar noteikumu, ka no statūtiem tiks izņemts viss, kas veicina māpēcīgu klanīšanos autoritāšu priekšā.» Vienīgi kolektīvā politiskā pieredze, Centrālās Komitejas kolektīvā gudrība, kas balstās uz marksisma-leņģinisma teorijas zinātniskajiem pamatiem, nodrošina partijas un valsts vadīšanas pareizību, partijas rindu nesatricināmo vienību un sakļautību, sekmīgu komunisma celtniecību mūsu zemē.

Jebkuram darbiniekam, lai kādu amatu viņš ieņemtu, jābūt pakļautam neatslābstošai partijas kontrolei. Partijas organizācijām regulāri jāpārbauda visu organizāciju un resoru darbs, visu vadošo darbinieku darbība. Nepieciešams tai skaitā sistematiski un neatslābstoši kontrolēt Iekšlietu ministrijas organizāciju tiesību, bet to tiešais pienākums.

Visā partijas un padomju organizāciju darbā visnotaļ jākāpina komunistu un visu darbaļaužu revolucionārā modrība. Kamēr pastāv kapitalistiskais ielenkums, tas iesūta un iesūti mūsu vidū savus agentus graujošai darbībai. Tas jāpatur prātā, to nekad nedrīkst aizmirst, un vienmēr jātur mūsu ieroči gatavībā pret imperialistiskajiem izlūkošanas orgāniem un to algotņiem.

Jo nelokāmi jāievēro partijas principi darbinieku izraudzīšanā pēc viņu politiskajām un darba īpašībām.

Mūsu partijas spēks un neuzvaramība ir tās ciešās un nesaraucāmās saites ar masām, ar tautu. Uzdevums ir šīs saites nostiprināt un paplašināt, vērīgi atsaukties darbaļaužu vajadzībām, dienā dienā gādāt par strādnieku, kolchoznieku, inteliģences — visu padomju cilvēku dzīves uzlabošanu.

Partijas svēts pienākums ir tālāk stiprināt PSRS tautu nesatricināmo draudzību, nostiprināt mūsu socialistisko daudzraciju valsti, audzināt padomju cilvēkus proletariskā internacionālisma garā, neatlaidīgi un nesamierināmi cīnīties pret visiem un visādiem buržuaziskā nacionālisma izpaudumiem.

Mobilizējot mūsu tautas radošos spēkus, partijas, padomju, arod biedrību un komjaunatnes organizācijām šie spēki jāvirza tā, lai pilnā mērā izmantotu mūsu rezerves un iespējas partijas XIX kongresa izvirzīto uzdevumu sekmīgai realizēšanai.

Radikāli jāuzlabo partijas propaganda un politiskās audzināšanas darbs masās. Studēt marksisma-leņģinisma teoriju ne kā burtu kalpiem, ne dogmatiski, panākt, lai tiek apgūti nevis atsevišķi formulējumi un citāti, bet gan visu uzvarošās, pasauli pārveidojošās Marksa-Engelsa-Leņģina-Stalīna revolucionārās mācības būtība — tāds ir mūsu propagandas uzdevums.

PSKP Centrālās Komitejas plenuma lēmumam vienprātīgi un dedzīgi piekrit visa partija, visa zeme. Vakar notikušais PSKP Maskavas apgabala un pilsētas komiteju apvienotais plenums, kurā piedalījās Maskavas pilsētas un apgabala partijas aktīvi, izteica dziļu, dusmu pilnu sašutumu par Berijas nodevīgo darbību un pilnīgi vienprātībā atbalstīja PSKP CK plenuma lēmumu. Tādus pašus lēmumus pieņēmuši partijas Kijevas apgabala un pilsētas komiteju apvienotais plenums kopīgi ar aktīvu, kā arī vairākas citas partijas organizācijas.

Padomju Savienības Komunistiskā partija, ko pirms 50 gadiem radīja ģenlālis Leņģins, izaugusi par gigantisku spēku, norūdījies kaujās Leņģina, lielā Stalīna — Leņģina skolnieka un viņa darba turpinātāja — un viņu cieņas biedru vadībā.

Komunistiskās partijas vadībā, cieši sakļautā ar tās kaujas karogu, padomju tauta veic savu lielo vēsturisko uzdevumu. Partijas, valdības un tautas ciešā vienotība mūsu zeme droši un nelokāmi turpina savu ceļu uz priekšu — slavei, uzvarām vainagotās komunistiskās celtniecības ceļu.

(«Pravdas» 10. jūlija levars)

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija DEKRETS

Par Latvijas PSR Nopelniem bagātā kulturas darbinieka goda nosaukuma piešķiršanu

Sakarā ar piecdesmit gadu dzimšanas dienu par izcillem nopelniem latviešu padomju literatūras laukā piešķirt rakstniekam Jūlijam Pēteram d. Vanagam Latvijas PSR Nopelniem bagātā kulturas darbinieka goda nosaukumu.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Priekšsēdētājs K. OZOLIŅŠ

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Sekretārs K. GAILIS

Rīga, 1953. gada 7. jūlija

Uzlabot jauno architektu audzināšanu

Padomju architektu saime papildinājusies ar jauniem speciālistiem. Nupat pabeigta diplomdarbu aizstāvēšana Latvijas Valsts universitātes inženierceltniecības fakultātes arhitektūras nodaļā. Sogad architekta nosaukumu leguvis 29 cilvēki, kas tuvākajā laikā dosies uz viņiem norādītajām darba vietām.

Sogad aizstāvēto diplomdarbu kvalitāte un jauno architektu profesionālās gatavības līmenis ir ievērojami augstāks nekā iepriekšējos gados, ko labvēlīgi ietekmēja arhitektūras mācību pārkārtošana. Lai tiktu vajā no vecā «mantojuma» — konstruktivisma un funkcionalisma izpausmēm, — bija nepieciešams krass pavērsiens, vajadzēja dziļi un vispusīgi apgūt pagātnes klasisko mantojumu un sīki iepazīties ar padomju arhitektūras sasniegumiem. Par mācību norisē izdarīto pārkārtojumu pareizību liecina kaut vai diplomprojektiem ieteikto tematu saraksts. Tajā ir Krīvu Dramas teātra ēka Rīgā, strādnieku klubi Rīgā un Daugavpilī, Padomju nami Liepājā un Daugavpilī, dzīvojamie nami un jūras ostas pasažieru stacijas ēka Rīgā.

Diplomprojekti uzskatāmi apliecina, ka to autori daudz strādājuši, lai atrisinātu viņiem izvirzītos uzdevumus. Viņu pilnīgi vainagojušies ar zināmiem sasniegumiem gan arhitektūras mākslinieciskajā, gan arī inženierietniskajā plāksnē.

Bet Latvijas Padomju architektu savienības sarakotā gadskārtējā diplomdarbu sabiedriskā skatē parādīja arī, ka LVU inženierceltniecības fakultātes arhitektūras nodaļas darbā, audzinot jaunus architektu kadru, ir vēl ievērojami trūkumi un robi, kas nedrīkst palikt nepieņemti. Tie ir tik nopietni, ka jāceļ trauksme.

Pirmā no tiem ir diplomandu un fakultātes vadības (dekanu P. Svikļa) nepietiekami nopietnā pieeja pilsētu celtniecības jautājumiem. Studenti un diplomandi projektē lielāko tiešu atsevišķus objektus, izolēti no apkārtnes vides, nepemot vērā apbūves ansambli. Jau tas, ka neviens no šā gada diplomantiem nav izraudzījies arhitektūras plānojuma tēmu, rāda, ka šī ziņā — nākamā architektu mācības nav viss kārtībā. Šāds stāvoklis iespējami ātrāk jānovērš. Sakarā ar to vispirms jānostiprina pilsētu celtniecības katedras vadība.

Viens no ļoti svarīgiem līdzekļiem architekta rokās, ar kura palīdzību tas sekmīgi realizē savas ieceres, ir grafiskās izpildījums. Arhitektam ļoti jāprot zīmēt, jāpārzina akvareļtehnika un arhitektūras zīmējumu apstrādāšana krāsās. Tāpēc ir pavisam nepieļaujami, ka arī šiem svarīgajiem jautājumiem architekta meistariņā inženierceltniecības fakultātes vadība nevēlta pienācīgu vērību.

Diplomandu grafiskās meistariņas zema līmenis daļēji izskaidrojams ar to, ka šo disciplīnu mācīšanai bija piešķirti nevis architekti, kas visa pilnībā apguvuši grafisko meistariņu (kā to praktizē Maskavā un Leņģingradā), bet gan attiecīgās nozares mākslinieki praktiķi, turklāt ar visai viduvēju kvalifikāciju. Protams, viņi ne tuvu nezinā visas tās specifiskās prasības, kādas pastāv jauno architektu sagatavošanā. Jaunajam mācību gadam sākoties, jādara gals šim nenormalajam stāvoklim, kura dēļ nevēlami pazeminās architektu meistariņa.

Diplomdarbos nav ne mazāko pazīmju, ka to autori būtu mēģinājuši meklēt un izmantot architektūrā tautas daļrades elementus, nacionālas formas elementus.

Daudzi diplomandi vēl nepietiekami apguvuši vispārējo tehnisko kultūru, kas ievērojama mērā nelabvēlīgi ietekmēja diplomandu atbilstoši kvalitatī, aizstāvēto diplomprojekti, un līdz ar to arī šo atbilstoši kopnovērtējumu.

Pēdējos gados pēc arhitektūras fakultātes likvidācijas par nopietnu trūkumu, sagatavojot diplomdarbus, kļuvis tas apstāklis, ka diplomandi tajos pār-

lieku daudz uzmanības vēlti inženierceltniecības un ekonomikas jautājumiem, atstājot novārtā savu pamatspeciālitāti un līdz ar to pazeminot tās jautājumu risināšanas kvalitāti. Par to jau bija trauksmes pilni signāli pagājušajā gadā. Šā gada prakse uzskatāmi parādījusi, ka šāda tendence vēl vairāk pastiprinājusies. Tas kļuvis iespējams tikai tāpēc, ka nākamā architektu sagatavošana ietilpinātā inženierceltniecības fakultātes uzdevumos.

Par to, cik kaitīgas sekas ir šādam stāvoklim architektu audzināšanā Latvijas Valsts universitātē, ne vienreiz vien rakstījis presē. Šim jautājumam pievērsa uzmanību arī komisija, kas pārbaudīja arhitektūras nodaļas darbu, un Maskavas Arhitektūras institūta šefības komisija. Taču stāvoklis ne tik vien palicis bez izmaiņām, bet pat ievērojami pasliktinājies.

Tāpēc pienācis laiks vēlreiz publiski paziņot, ka jāizšķiras: vai nu jāturpina arhitektūras kadru sagatavošana LVU ietvaros, un tādā gadījumā steigami jāatjauno arhitektūras fakultāte ar pilnvērtīgu mācību programmu, vai arī arhitektūras kadru sagatavošana universitātē jāpārtrauc, jo arhitektūras nodaļas pastāvēšana inženierceltniecības fakultātes pabērna loma turpmāk nav vairs pieļaujama.

Spilgts piemērs, kas rādīja, cik nenormāls ir šāds stāvoklis, bija inženierceltniecības fakultātes dekana P. Svikļa runa sabiedriskajā skatē, modinot izbrīnu visos klātesošajos. Atsaukdamiem uz kaut kādām vispārīgām instrukcijām, viņš pūlējās pierādīt, ka pašreizējais stāvoklis inženierceltniecības fakultātē arhitektūras izglītības laukā esot pilnīgi pareizs, un apgalvoja, ka arhitektam svarīgāks esot celtniecības ekonomika, inženierzinātņu jautājumi, un tikai tad nākot kārtā arhitektūrai. Tās bija pārlieku «originalas» domas, ar kurām nāca klajā inženierceltniecības fakultātes dekans, un nebija nekāds brīnums, ka visi klātesošie reaģēja uz tām ļoti asi un noraidošā.

Dati vārdi jāsaņem par valsts eksaminācijas komisiju. Nezin, vai var uzskatīt par normālu, ka visos gadījumos, kad diplomands aizstāv diplomprojektu arhitektūrā, valsts eksaminācijas komisijas sastāvā architekti ir mazākumā. Līdz ar to gluži dabiski kļūst iespējamas un pat nav novēršamas nepareizības projektu novērtēšanā.

Valsts eksaminācijas komisijai, sekojot Maskavas un Leņģingradas augstāko tehnisko mācību iestāžu paraugam, turpmāk vajag pasākt komisijas locekļu atklātu domu izmaiņu tieši zālē, kur notiek diplomdarba aizstāvēšana, pirms aiziešanas uz slēgtu sēdi. Šāda atklātā apspriešana, pirmkārt, liks komisijas locekļiem novērtēt projektus ar lielāku atbildības sajūtu un, otrkārt, tādus daudz vairāk laba gan pašam diplomandam, gan arī studentiem, kas būs klāt diplomdarba aizstāvēšanā.

Padomju Savienības Komunistiskās partijas XIX kongresa direktīvās par PSRS tautas saimniecības attīstības piekto piegādātu plānu ievērojama vieta ierādīta dzīvojamā namu, sadzīves, kultūras iestāžu ēku un komunālajai celtniecībai, pilsētu, strādnieku ciematu un kolchozu ciematu labiekārtošanai un izdaļošanai.

Šī mīlu celtniecības programma izvirza padomju arhitektūrai dziļas un daudzveidīgas jaunrades problēmas. Sakarā ar to mūsu dienās ļoti lielu nozīmi iegūst cīņa par arhitektūras jaunrades augstu kvalitatīvu līmeni, cīņa par padomju architektu tiecāmu idejiski māksliniecisko un tehnisko gatavību.

Mūsu republikā architektu audzināšanā vadošā loma ierādāma Latvijas Valsts universitātei, kuras ietvaros katrā ziņā jāatjauno arhitektūras fakultāte, un tā jānostiprina ar augsti kvalificētiem mācības spēkiem.

V. Ivanovs.

Latvijas Padomju architektu savienības sekretārs

Sakarā ar L. Tolstoja dzimšanas 125 gadu atceri

Šā gada septembrī pāies 125 gadi kopā lielā krievu rakstnieka L. Tolstoja dzimšanas. Padomju sabiedriskās apmācības gatavojas plaši atzīmēt šo ģenlāli rakstnieka dzimšanas atceri. Jubilējas komisijas 7. jūlija sēdē, ko vadīja K. Fedins, apsprieda paredzētos atceres dienas pasākumus.

Paziņojumus sniedza VLKJS CK, VACP, PSRS Zinātņu akadēmijas, izdevniecību, PSRS Kultūras ministrijas

Mākslas lietu galvenās pārvaldes, kurās eksponēs materiālus par L. Tolstoja dzīvi un daiļradi, lasīs publikas lekcijas, kas apgaismo viņa ģenlālo darbu lomu un pasaulvēsturisko nozīmi.

Valsts izdevniecība sagatavo jaunus L. Tolstoja grāmatu izdevumus. Atceres dienai rosīgi gatavojas arī teātri. To repertuārā ir L. Tolstoja lugas un viņa romānu inscenējumi.

Bibliotēkās atvērs izstādes, kurās eksponēs materiālus par L. Tolstoja dzīvi un daiļradi, lasīs publikas lekcijas, kas apgaismo viņa ģenlālo darbu lomu un pasaulvēsturisko nozīmi.

Valsts izdevniecība sagatavo jaunus L. Tolstoja grāmatu izdevumus.

Atceres dienai rosīgi gatavojas arī teātri. To repertuārā ir L. Tolstoja lugas un viņa romānu inscenējumi.

Par tipiskuma problemu literatūrā

Marksisms-jēpinisms levādīja kvalitatīvi jaunu posmu cilvēces filozofiskajā un estētiskajā attīstībā. Kā to patēlca A. Zdanovs diskusijā par G. Aļeksandrova grāmatu «Rietumeiropas filozofijas vēsture», «marksisma rašanās bija īsts atklājums, revolūcija filozofijā... Markss un Engels ir radījuši jaunu filozofiju, kas kvalitatīvi atšķiras no visām iepriekšējām, kaut arī progresīvām filozofijas sistēmām».

Marksa un Engelsa, Ļeņina un Staļina ieguldījums filozofijas attīstībā izpaužas vēsturiskā un dialektiskā materialisma principu izstrādāšanā. Principiāli jaunais marksisma-jēpinisms izpaužas tādejādi, ka tas ir nevis vienkārši jauna filozofija, kas jaunā veidā izskaidro pasauli, bet arī varens ierocis pasaules pārkārtošanai. Marksisma kā kvalitatīvi jauna filozofijas attīstības posma specifiku genāli noteicis Marks vienpadsmitajā tezē par Felerbachu. Šī teze skan: «Filozofijā ir pasauli tikai dažādi izskaidrojuši, bet vajag to pārvērdot». Marksisms-jēpinisms tad arī kļuva par tādu filozofisku mācību, kas jaunā veidā izskaidroja pasauli un darīja to tāpēc, lai šo pasauli pārkārtotu.

Atšķirībā no visām iepriekšējām filozofijas sistēmām marksisma-jēpinisma filozofija ir vislielākajā mērā adekvāta pašai īstenībai. Marksisms-jēpinisms ir materialisms pasaules, dabas un sabiedrības attīstības reālo likumu patiesām zinātniska izpratnē. Pasauli tās patiesajā materialajā būtībā īsti izprātis tieši Marks un viņa audzēkņi. Pašas īstenības attīstības likumu patiesi zinātniska izpratnē un teoretiskā definēšana tad arī padarīja marksismu par filozofiju, kas pareizi izskaidro pasauli un līdz ar to sekmē pasaules revolūcionāru pārvērdošana.

Mūsu laikmetā marksisms-jēpinisms kļuvis par miljonu cilvēku filozofiju. Tas ir tāpēc, ka marksisms-jēpinisms devis patiesām zinātnisku īstenības izpratni, kas atbilst cilvēces absolūtā vērākuma prāta un sirds prasībām. Mūsu laikos ar īpašu spēku skan V. I. Ļeņina genālā doma: Marksa mācība ir vispēcīgā, tāpēc ka tā ir pareiza. Atklājuši dabas un sabiedrības attīstības visdziļākos materiālos un ekonomiskos pamatus, Markss un Engels, Ļeņins un Staļins radīja harmonisku mācību par esamību un apziņu, par bazi un virsību, mācību, kas aptver visas dabas, sabiedrības un ideoloģijas, tajā skaitā estētikas un literatūras teorijas, parādības.

Tiesā sakars ar estētiku un literatūras teoriju ir arī dialektiskā materialisma metode, kas sastāda marksisma-jēpinisma dvēseli, un Marksa, Engelsa, Ļeņina un Staļina izteikumiem par literatūras un mākslas jautājumiem. Marksisma-jēpinisma estētika ir visas pasaules daiļrades pieredzes, tajā skaitā arī socialistiskā realisma pieredzes, vispārīgums. Tas attiecas arī uz tipiskuma problēmu.

Markss un Engels tipiskuma problēmu saistīja ar pašu svarīgāko mākslā: ar tās sabiedriski vēsturisko būtību un uzdevumu, ar tās idejiski audzinošo un izziņas lomu, ar tās šķirisko raksturu un partejiskumu vai kā izteicās viņi, tendenciozitāti. Daudzos Marksa un Engelsa izteikumos par mākslas jautājumiem tipiskums parādīts kā reālās dzīves parādību sociālā vēsturiskās būtības maršlinieciskās vispārīgums.

Ar tipiskuma problēmu literatūrā ir tiesā sakars vairākām dialektiskā un vēsturiskā materialisma pamattezēm: mācībai par esamību un apziņu, jēpiniskajai atspoguļošanas teorijai, mācībai par sabiedriski ekonomiskajām formācijām, par šķīrām un šķīru cīņu, par revolūcijas virzošajām spēkiem, par partiju un partejiskumu, par socialismu un komunismu, par nāciju un valodu, jo bez šīm tezēm nav iespējams pareizi izprast sociālā vēsturisku parādību būtību. Marksistiskās mācības par tipiskumu klasisku formulējumu, kuram pamatā ir realistiskās mākslas pieredzes vispārīgums, sniedz Engelsa vēstules Lasalam, Kautskai un Harknesai.

Engelsa vēstule Lasalam par tā dramu «Francis fon Sīkingens» ir ļoti interesanta arī mūsu dienās, it īpaši ar to, ka tajā izteikta doma par nākotnes, tas ir, par mūsu tagadnes dramu «Vispirms pieskaršos formai, — rakstīja Engels Lasalam. — Mani ļoti patīkami pārstēdza intrigas prasmīgais sarežģījums un lūgas viscaur dramatisks raksturs». Šis Engelsa tezes ir aktuālas metodoloģiskā un radošā ziņā. Vēstules sākums — «vispirms pie-

skaršos formai» — vērstā pret dogmatiskiem mākslas un literatūras darbu pētījumiem, kuri nekādā ziņā nepieļauj kaut vai formas vispārējo elementu analīzi pirms saturā analīzes. Doma par «intrigas prasmīgo sarežģījumu un lūgas viscaur dramatisko raksturu» apgāž aplamo «bezkonfliktu teoriju».

Definējot nākotnes dramaturģiju, Engels rakstīja Lasalam: «Dramai ir nepieciešams liela idejiska dziļuma, izprast vēsturiskās jēgas pilnīgs apvienojums ar šķēpsirisku dzīvumu un iedarbīgumu. Sajā apvienojumā es redzu dramatisko nākotni». Šī teoretiskā teze radoši realizēta M. Gorkija, K. Trepeva, A. Korneičuka, A. Upiša lūgās un mūsdienu padomju dramaturģijas labākajos darbos. Tajā pašā laikā tā ir un paliek kaujinieciskais aicinājums radīt lielu un daudzveidīgu dramaturģijas mākslu, kas būtu komunisma celtņieku cienīga.

Tiesā sakars ar tipiskuma problēmu ir Engelsa norādījums par to, ka cilvēks literatūrā jānotēlo ar nepieciešamo individualizācijas pilnību. «Man liekas, — viņš rakstīja Lasalam, — ka personību raksturo ne vien tas, ko viņa dara, bet arī tas, kā viņa to dara». Citiem vārdiem sakot, tipiskais, vairākiem kopīgais jāattēlo ar individualizācijas pilnību. Tas ir viens no galvenajiem tipizācijas likumiem.

Vēstulē vācu rakstniecei Minnai Kautskai Engels izteica lielu uzslavu pilnīgas un precīzas individualizācijas mākslā kā vispilnīgākās mākslas obligātā pavadonē. Smalka individualizācijas māksla vienmēr noved pie teicamiem rezultātiem: ar tās palīdzību katrs seja var kļūt par tipu.

Vēstulē Kautskai Engels norādīja arī uz tendenciozitāti kā īstas mākslas pastāvīgu un būtiski svarīgu pazīmi. Visu laiku un tautu lielle rakstnieki, pēc Engelsa domām, vienmēr bijuši un paliek tendenciozi, tas ir, idejiski, partejiski. Tāds bijis gan trāģiķis tēvs Eschila, gan komēdiķis tēvs Aristofans, īpat ar Dante, Servantesu un citi. Pēc Engelsa apzīmējuma, «Sillera «Viltus un milas» galvenā vērtība ir tā, ka tā ir pirmā vācu politiski tendenciozā drama. Modernie krievi un norveģu rakstnieki, kas rakstā lielus romānus, visi bez izņēmuma ir tendenciozi».

Vēstulē angļu rakstniecei Harknesai Engels izteica slaveno realistiskās mākslas būtības definējumu, uzsverot tajā tādus svarīgus momentus, kā: detalizācijas patiesīgumu, tipisku raksturu radīšanu tipiskos dzīves apstākļos. «Manuprāt, — viņš rakstīja, — realisms prasa, lai patiesas būtu ne vien detaļas, bet patiesi būtu attēloti arī tipiskie raksturi tipiskos apstākļos».

Tādejādi patiesīga un detalizēta tipisku raksturu notēlošana tipiskos apstākļos veido realistiskās mākslas būtību. Tipiskums ir maksimālā mērā raksturīgs tieši realismam.

No Ļeņina un Staļina daudzajiem izteikumiem par literatūru ar tipiskuma problēmu tuvākais sakars ir V. I. Ļeņina mācībai par literatūras partejiskumu un J. V. Staļina mācībai par dzīves attīstības raksturu, būtību un virzienu.

Ļeņiniskā partejiskuma teorija veidojusies un attīstījusies cīņā pret izdaudzināto buržuāzisko objektivismu. Tas ir acīm redzams visos V. I. Ļeņina darbos, sākot ar viņa sacerējumu «Narodņicisms ekonomiskais saturs un tā kritika Struves kga grāmatā», kur pirmo reizi ar klasisku skaidrību noteikta partejiskuma būtība. Atmaskojis buržuāziskā objektivismā melīgumu, parādījis tā pilnīgo zinātnisko nepamatotību, Ļeņins noteica proletariskās kultūras un literatūras attīstības ģenerālo virzienu, tās kultūras un literatūras, ko raksturo kaujinieciskais partejiskums un idejiskums. Ļeņina partejiskuma teorija attīstīta viņa darbos: «Narodņicisms ekonomiskais saturs un tā kritika Struves kga grāmatā» (1894. g.), «Partijas organizācija un partijas literatūra», «Socialistiskā partija un bezpartejiskais revolucionarisms» (1905. g.). Partejiskuma būtību V. I. Ļeņins īsi definējis šādā veidā: «Stingrs partejiskums ir augsti attīstītas šķīru cīņas pavadonis un rezultāts... Bezpartejiskums ir buržuāziska ideja. Partejiskums ir socialistiskā ideja».

No Ļeņina mācības par partejiskuma būtību ir acīm redzams tipiskums: organiskās saites ar politisko dzīvi. Ciktāl partejiskums ir augsti attīstītas šķīru cīņas pavadonis un rezultāts, bet tipiskums izsaka sociālā vēsturiskās parādības būtību ar sevišķu spēku un skaidrību realistiskajā mākslā, kļūst

M. NIKOLAJEVS,
filoloģijas zinātņu kandidāts

skaidra G. M. Maļenkova teze par to, ka tipiskums ir galvenā sfera, kur realistiskajā mākslā izpaužas partejiskums; ka tipiskuma problēma arvien ir politiska problēma.

Ļeņiniskajam partejiskuma principam, kas, pēc A. A. Zdanova apzīmējuma, bija «svarīgākais ieguldījums literatūras zinātnē», bija un ir izšķirīgā loma socialistiskā realisma attīstībā. Tāda pati nozīme daiļrades jaunās metodes un tās teorijas attīstībā ir J. V. Staļina mācībai par dzīves attīstības raksturu un virzienu. Šī mācība guvusi noteiktu izveidojumu un izteikta jau 1906.—1907. gadā darbā «Anarchisms vai socialisms?» un kā sarkans pavediens vijas cauri visiem J. V. Staļina vēlākajiem sacerējumiem līdz pat viņa klasiskajam darbam «Socialisma ekonomiskās problēmas PSR Savienībā».

Šis mācības būtība ir tā, ka dzīve ir attīstības process. Šim procesam raksturīga ir cīņa starp veco un jauno. Par uzvarētāju šajā cīņā kļūst jaunais. «Viss tas, kas patiesi eksistē, — rakstīja J. V. Staļins, — t. i., viss tas, kas no dienas dienā aug, ir saprātīgs, bet viss tas, kas no dienas dienā degradējas — ir nesaprātīgs un tāpat neizvairies no sakāves».

J. V. Staļina mācība par dzīves attīstību pretrunu cīņā, cīņā starp veco un jauno, mācība, ko caurstrāvo optimisms un zinātniski pamatota pārliecība, ka jaunais uzvarēs veco, ir viena no galvenajām tezēm socialistiskā realisma teorijā, kural pamatojumu devuši Ļeņins un Staļins. Šī teze leverta Padomju rakstnieku savienības statutos, un biedrs G. M. Maļenkova ar jaunu spēku un asumu atgādināja to mūsu rakstniekiem no PSKP XIX kongresa tribīnes.

Ievērojama loma tipiskuma problēmas risināšanā literatūrā ir socialistiskā realisma pamatlēcijām A. M. Gorkijam. Jau pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados cīņā pret dekadenci un naturalismu viņš atzīstāvēja tipiskumu literatūrā un mākslā. Polemizējot ar naturalistiem, kas fotografiski kopēja visus dzīves faktus, viņš sacīja, ka «ikvienā faktā katrā ziņā ir vienmēr vienas un tās pašas tipiskās, visām dzīves parādībām vienlīdz piemītošās īpašības — cilvēka apzināgas līdzdalības pakāpe fakta jaunradē un radītā fakta līdzdalības pakāpe cilvēka dvēselē un vispār viņa dzīvē».

No šīs tezes izriet, ka par literatūras un mākslas objektu jābūt ne jau visiem faktiem, bet gan dzīves jaunrades faktiem un visam, kas traucē šo jaunradi. Par tipizācijas objektu jābūt cilvēku sociālās dzīves divām svarīgākajām pusēm — viņu līdzdalības pakāpei dzīves jaunradē un šīs jaunrades uz cilvēku atstātās ietekmes pakāpei. Tādejādi, izvērtot tezi par tipiskiem raksturiem tipiskos dzīves apstākļos, Gorkijs tipiskuma jēdzienam lika pamatā marksistisko tezi par varonīgi radošu attieksmi pret īstenību un dialektisku izpratni par sabiedrības un cilvēka personības savstarpējām attiecībām.

Dzīves svarīgo parādību tipizāciju literatūrā un mākslā A. M. Gorkijs noteikti sasatīja ar realistisko daiļrades metodi. Sajā ziņā viņam bija marksistiska nostāja jau seš pirms Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas. Par tipiskuma saiti ar realismu viņš skaidri runāja krievu literatūras vēstures lekcijā kursā (1908.—1909. g.). Raksturodams savas lekcijās A. Puškina, N. Gogoļa un citu realistu daiļradi, A. M. Gorkijs pateica: «Kas ir realisms? Īsi izsakoties: īstenības objektīva patiesīga attēlošana, izraujot no dzīves notikumu, cilvēku savstarpējo attiecību un raksturu chaosa vispārnozīmīgāko... un radot dzīves ainavas, cilvēku tipus».

Stolpina reakcijas gados, kad literatūrā un estētikā sevišķi bija izplatīties subjektīvisms, A. M. Gorkijs uzsvēra, ka rakstniekam ir nepieciešams apbruņoties ar lielu dzīves un daiļrades pieredzi, kas spēj paglābt no subjektīvisma un nodrošināt objektīvu patiesību, tipisku dzīves attēlojumu. Tajās pašās krievu literatūras vēstures lekcijās viņš apgalvoja: «Jo plašāka ir pieredze — jo mazāk tajā ir vietas subjektīvajam, personīgajam, jo valdonīgāk izvirzās vispārnozīmīgais un jo spīg-

tāks ir mākslinieka sociālais tēls, jo apņēmīgāk rakstnieks atsakās no savas personības, jo vieglāk viņš zaudē sīku un niecīgo, un dziļāk, plašāk atklājas viņa uzverei nozīmīgais, objektīvais apkārtējā pasaulē».

Tādejādi cīņa pret dažnedažādu krāsu un nokrāsu dekadentu subjektīvismu bija būtiski svarīgs elements Gorkija cīņā par realistisku mākslu līdz ar viņa izvirzīto dzīves sociālā nozīmīgo parādību tipizāciju. Cīņu pret subjektīvismu un naturalismu kā pret realisma galvenajiem ienaidniekiem A. M. Gorkijs turpināja arī padomju varas laikā. Attīstīdams savu agrīno teoretisko tezi par tipiskā atrašanu dzīves faktos un tā vispārīgāšanu, viņš rakstīja: «Fakts vēl nav visa patiesība, tā ir tikai iezīvēli, no kuras jāizkausē un jālegūst īstā mākslas patiesība. Nevar cept vīstu ar visām spalvām, bet zemošanās fakta priekšā noved tieši pie tā, ka pie mums sajauc nejauso un mazsvarīgo ar būtisko un tipisko».

Būtiski svarīgā, raksturīgā, vispārnozīmīgā, vitalā, tipiskā izraudzīšanu un māksliniecisku iemiesošanu M. Gorkijs uzskatīja par realistiskās mākslas pamatprasību. Vienīgi tāda māksla spēj kā pienākas, izpildīt savu ļoti svarīgo audzināšanas un izglītošanas funkciju, vienīgi tāda māksla spēj aktīvi palīdzēt sabiedrības virzībai uz priekšu, uz socialistisku un komunistisku nākotni. Tieši tāpēc dzīves raksturojošo parādību tipizācijas uzdevumu Gorkijs apvienoja ar perspektīvā skatītu, nākotnē plevērtu cilvēka dzīves attēlojumu.

Padomju varas laikā A. M. Gorkijs skaidri definēja tipiskuma būtību un tipizācijas pamatlikumus. Par tipizāciju viņš uzskatīja sociālā un šķiriskā raksturīgā vispārīgāšanu spilgtos mākslinieciskos tēlos. Izskaidrojot atšķirību starp naturalistisku aprakstīšanu un realistisku daiļradi, rakstā «Kā es mācījos rakstīt» viņš saka: «Notēlojot vienu viņa pazīstamu veikālnieku, ierēdni, strādnieku, literātu sniegs vairāk vai mazāk veiksmīgu tieši viena cilvēka fotogrāfiju, bet tā būs tikai fotogrāfija bez sociālaudzinātājas nozīmes, un tā gandrīz nekā nedos, lai paplašinātu, padziļinātu mūsu atziņu par cilvēku, par dzīvi. Bet, ja rakstnieks pratis atšķirt katrā no 20—30, simts vai vairākiem ierēdņiem, strādniekiem raksturīgākās šķiras pazīmes, parādumus, gumi, žestus, ticējumus, runas veidu utt. — atšķirt un apvienot vienā veikālniekā, ierēdnī, strādniekā, tad ar šo paņēmieni rakstnieks radīs «tipu», — tā būs māksla».

Saskaņā ar Gorkija mācību tipu radīšana literatūrā un mākslā notiek pamatojoties uz noteiktiem likumiem. Tajā pašā rakstā «Kā es mācījos rakstīt» viņš norāda, ka literāri tipi rodas «saskaņā ar abstrakcijas un konkretizācijas likumiem». «Abstrahē» — nošķir — daudz varoņu raksturīgus darbus, pēc tam šīs īpašības «konkrēzē» — vispārina viena varoņa veidā, teiksim, Herakla vai... Iljas Muromeša veidā. Kadā citā vietā viņš neatlaidīgi atkārtā šo apgalvojumu, uzsverot, ka folklorā un literatūrā pakļaujas «abstrakcijas, tās vai citas sabiedriskās grupas raksturīgo īpašību nošķiršanas un šo īpašību vispārīgāšanas vienā šīs grupas personā — konkretizācijas likumiem».

Par vienu no galvenajiem tipizācijas likumiem A. M. Gorkijs uzskatīja pārspīlējumu, rakstniekam vajadzīgo īstenību uz cilvēku raksturu īpašību izraudzīšanu un pasvīturošanu, lai spilgtāk attēlotu dzīvi un izteiktu noteiktus ideālus. Kadā no saviem rakstiem viņš norādīja: «Visi lieli darbi, visi tie darbi, kas ir daiļliteratūras paraugi, balstās tieši uz pārspīlējuma, uz parādību plašas tipizācijas». Citā rakstā viņš uzsvēra: «Vārda mākslā pārspīlējuma tiesības realizējas tipizācijas veidā...».

Tādejādi Gorkijs nostādīja blakus pārspīlējumu un plašu tipizāciju un tiesību pārspīlēt uzskatīja par tipizācijas likumu. Gluži acīm redzami, ka viņa tezei par pārspīlējumu kā tipizācijas likumu ir tiesā sakars ar G. M. Maļenkova tezi, ar viņa ideju par to, ka apzināts pārspīlējums, tēla saasināšana neizslēdz tipiskumu, bet pilnīgāk atklāj un pasvīturo to.

Tezes par tipiskumu un tipizācijas pamatlikumiem A. M. Gorkijs apvienoja ar savu mācību par trim galvenajiem literatūras elementiem: valodu, tematu un ideju to nesaraugamā vienībā ar sīžetu. Par dzīves raksturīgo parādību tipizācijas izšķirīgu līdzekli

viņš sauca valodu. Uzskatīdams to par literatūras pirmelementu, par tās galveno ieroci un vielu, viņš savā rakstā «Saruna ar jaunajiem» saka: «Mākslas darbam, kura mērķis ir attēlot faktos aplēpto sociālās dzīves jēgu visā tās nozīmīgumā, pilnībā un skaidrībā, nepieciešama noteikta, precīza valoda, uzmanīgi izraudzīti vārdi».

Gorkija tezes par tipiskumu, kurām pamatā likta dzīves, mākslas un literatūras marksistiski-jēpiniskā izpratne, ir liels ieguldījums socialistiskā realisma teorijā. Jāatzīmē, ka tipiskums kā literatūras un mākslas centrālā problēma Gorkijam ir organiski saistīts ar idejiskumu, partejiskumu, mākslinieciskumu, vēsturiskumu un tautiskumu kā īstas mākslas galvenajiem kritērijiem.

Īss apskats par tipiskuma attīstību literatūrā un par Ļeņina, marksisma-jēpinisma klasiku un Gorkija galvenajām teoretiskajām tezēm par tipiskuma būtību rāda, ka padomju literatūrā ir patiesām milzīga daiļrades un teoretiskās pieredzes, kas nepieciešama, lai izpildītu lielos uzdevumus, ko tā izvirza PSKP XIX kongresa lēmumi. Visa šī pieredze ir marksisma-jēpinisma estētikas un literatūras teorijas ieguvums.

Marksisma-jēpinisma estētika, kas ir visas pasaules mākslas pieredzes filozofisks vispārīgums, izveido socialistiskā realisma teoretisko pamatu. Balstoties uz to, mūsu literatūra kļuvusi par visidejiskāko, visprogresīvāko literatūru pasaulē. G. M. Maļenkova savā pārskata referatā partijas XIX kongresā izvērsa tālāk socialistiskā realisma pamattezes, lai paceltu mūsu literatūru jaunā, vēl neredzētā augstumā.

Padomju literatūra jau ir radījusi daudz izcilu idejiski māksliniecisku vērtību. Tā jau kļuvusi slavena visā pasaulē ar tēliem, kas ieguvuši sociālu tipu sugas vārda nozīmi. Mūsu zemes tautas un visa progresīvā cilvēce zina, kas ir Danko, Vanags, Vētrasputns, mašinists Nils, Pāvels Vlasovs, viņa māte Nilovna, Vasa Zeļeznova, Arļa monovi un Buličevs, Kļims Samgins un Stepana Kutuzovs, Capajevs, Kožuchs un Levinsons, Grigorij Melečovs un Davidovs, Pāvels Korčagins un Jaungvardiēši, Voropajevs un daudzi jo daudzi citi. Padomju literatūrā aiz muguras ir A. M. Gorkija, A. Serafimoviča, Demjana Bedņija, V. Maļakovska, D. Furmanova, A. Tolstoja, N. Ostrovska un lielas Padomju zemes neredzēti kuplas daudzdzinājo literatūras pašreiz estrādājo un daiļradei nodevušos rakstnieku un dzejnieku vairāk nekā pusgadsimtu ilgā titaniskā radošā darbā pieredze.

Komunistiskās celtniecības grandiozais vēriens mūsu zemē izvirzījis padomju literatūrā jaunus uzdevumus. Visā augumā tās priekšā nostājusies prasība radīt monumentālus episkus, dramatiskus un liriskus darbus, kas atbilst mūsu dižajam laikmetam, kad norisinās pāreja no socialisma uz komunismu. Padomju daudzdzinājo literatūra šo uzdevumu veiks, ja tā spēš sasniegt marksisma-jēpinisma teorijas augstumus, ja tā dzīvos miljonem komunistu celtņieku rosmīgo dzīvi, ja tā nemīti, nenogurstoši tieksies uz priekšu, uz augšu, kā to vienmēr aicinājis darīt padomju rakstnieks socialistiskā realisma pamatlēcējs A. M. Gorkijs, kas par visu literatū pastāvīgu uzdevumu uzskatīja viņu neatlaidīgas ideoloģiskās un profesionālās mācības, centienus sasniegt augstu idejiskumu un meistartību.

Mūsu literatūras tālākas rašanas attīstības garantija bija, ir un paliek Komunistiskās partijas gudrā vadība, milzu idejiskās bagātības, kas letvērta tās pamatlēcēju sacerējumos, neatlaidīgs darbs, iepazīstot un dziļi studējot dzīvi un klasisko mantojumu.

J. V. Staļina darbs «Socialisma ekonomiskās problēmas PSR Savienībā», G. M. Maļenkova pārskata referats PSKP XIX kongresam un šā kongresa lēmumi nospauž mūsu zemes tautu darbības programmu, tajā skaitā arī mūsu rakstnieku un dzejnieku ledvesmas pilnā daiļrades darba programmu. Šīs programmas realizācija nodrošina mūsu zemē pakāpenisku pāreju no socialisma uz komunismu. Tā ir visu mūsu uzvaru avots, tajā ekaitā arī visu padomju literatūras jauno uzvaru avots.

PIRMĀ PADOMJU VALSTS TAUTAS MĀKSLINIECE

Sakarā ar M. N. Jermolovas dzimšanas dienas 100 gadu atceri

Grūti atrast otru aktrisi, kas būtu tā valdinājusi ekatitāju sirdis kā Marija Nikolajevna Jermolova. «Marija Nikolajevna Jermolova krievu teātrim nozīmē veselu laikmetu,» rakstīja Staņislavskis, «bet mūsu paaudzei — sievišķības, daļuma, spēka, patosa, sirsnīgas vienlīdzības un pieticības simbolu.»

16. jūlijā aprit 100 gadu kopš šīs lielās sievietes dzimšanas.

Devīņu gadu vecumā Mašņuku nozēva Maskavas teātra skolā, kur galveno uzmanību pievērsa baletam, bet šai nozāre meitenei trūka jebkādu spēju. Vienīgi pašmācības ceļā Jermolova dabūja attīstīt savas dotības, tikai draudzenī pulkā tās pierādīja.

Bet tad 1870. gadā nāk straujā pavērsiens viņas dzīvē. Izcilajai Mazā teātra aktrisei Medvedjevai nolikta benefīces izrāde ar Lesinga lugu «Emīlija Galoti» pirmiestudējumu, bet piepēši sasīrgst titulomas tēlotāja. Kur rast aizstājēju? Teātra trupā tādas aktrises nav. Kāda Marijas Nikolajevnas draudzene ieminas, ka Jermolova kā radīta Emīlija lomai. Jau pirmā pārbaude liecina, ka jaunajā Jermolovā iemit spīrgs un liels talants. Viņas debija izvērsās īstā triumfā: jau pēc pirmajiem vārdiem zāli pāršālc aplausi, un izrādes beigās atskan milzu ovācijas.

Savu mākslinieces uzdevumu aktrise apjauš pašā darba sākumā. Viņa raksta dienasgrāmatā: «Man gribētos, lai nabaga cilvēks, aizlēdams no teātra, domātu, ka ir citta, labāka dzīve, vai, jūzdams līdz aktrises ciešanām, aizmirstu savas ciešanas un savas bēdas.»

Pēc spožajiem panākumiem Emīlijas Galoti lomā Jermolovai vairākus gadus trūkst iespējas sevi īsti apliecināt. Tikai dažās lomās, kuras aktrise iegūst koleģu sasīrgšanas dēļ, Jermolova dabū izpaust savu atplaukstošo talantu spēku. Galvenām kārtām tie ir krievu lielāko rakstnieku tēli: Sofija Gribojedova «Gudra cilvēka nelaimē», dzīrnāvieka meita Puškina «Nāra» un jo sevišķi Katrīna Ostrovska «Negaisā». Ar tiem Jermolova soli pa solim iekaro sev pienācīgo vietu ansamblī un 1876. gadā iegūst tiesību rīkot savu pirmo benefīci. Tai viņa izvēlas Lope de Vegas lugu «Fuente Ovejuna» un pati tēlo centrālo — Laurensijas lomu.

Zemnieku mēitenes aicinājums tautai sacelties pret varmākām Jermolovas priekšnesumā iegūst glūzi revolucionāru skanējumu. Skatītāju zālē saceljas īsta vētra. Pēc izrādes sajūsmīnātie jaunieši aptur teātra karjeti, kurā, pēc tālaka parašam, aktrisi ved mā-

jās; viņi izjūdž zirgus un paši nogādā to dzīvesvietā, uz rokām ienesot istabā. Prof. N. Brodskis par šo benefīci raksta: «Laurensija Jermolovas atveidā — tā ir agitācijas runa pret tiraniju tautas brīvās laimes vārdā, tas ir pret ienaidnieka nometni vērstis aizdedzinošs šāviņš, tas ir kvēls aicinājums uz priekšu, uz cīņu par tiesībām, par nozalmoto personību...»

Valsts vara saprot, kas slēpjas aiz tautas sajūsmas, un aizlēdz turpmākās «Fuente Ovejuna» izrādes. Jermolovai pārmet arī dalību demokrātisko studentu vakaros, kur viņa ar aizrāvīgu entuziasmu deklamē Puškina un Nekrasova revolucionāro līriku. Tikai pēc viņas nesalīdzināmajiem panākumiem 1884. gadā Sillera Orleanas jaunavas lomā arī oficiālās aprindas spiestas atzīt Jermolovu par pirmo Krievijas

aktrisi, — tautas mīlele viņa kļuvusi jau krētinā agrāk.

19. gadsimta divi pēdējie gadu-desmiti ir Jermolovas visspožākās sla-

vas laiks. No šā perioda līdz savai mākslinieces mūža noslēgumam viņa ietekmē vairākas aktrīšu paaudzes, ietekmē dramaturģiju, rakstnieki raksta lomas īpaši viņai. Tiek runāts par jermolovisku repertuaru, jermoloviskām sievietēm.

Bet 20. gadsimta sākumā māksliniece piedzīvo smagas ciešanas. Tautas un progresīvo kritiķu atsaucība par viņu gan joprojām aug augumā, taču aizvien vairāk nomāc cariskā administrācija, aizvien smagāka kļūst atmosfēra teātri, strauji lejup slīd repertuārs.

Lielo Oktobra socialistisko revolūciju Jermolova sagaida jau pa pusei fiziski salauzta. Taču viņa uzskata par savu pienākumu ielikt visus spēkus jauncelsmes darbā. Pat galīgi savārgusi būdama, māksliniece nekad neatskāks piedalīties nedz stacionārās izrā-

dēs, nedz izbraukumos, kādu šai piedzīvoja daudz.

Padomju vara augstu novērtē lielo aktrisi, kura, prof. Filipova vārdiem runājot, «ar visu savu daijradī apdziedēja pirmsoktobra Krievijas un ārzemju buržuaziskā kapitalistiskās iekārtas tumsības valsti». 1920. gadā, atzīmējot Jermolovas 50 skatuves darba gadus, Marija! Nikolajevna! Jermolova! pirmajai piešķirts Krievijas Padomju republikas Tautas mākslinieces nosaukums.

Jermolovas vārds kļuva legendārs, vēl viņai dzīvojot, pēc nāves tas apviļas ar vienmēr mirdzošu oreolu. Ja paraugāties viņas atveidoto turpat 300 lomu klāstā, tad redzam tur visas pasaules dramaturģijas diženākos tēlus. Jermolova iemiesojusi 23 Ostrovska varones, interpretējusi Fonvizina un Gribojedova, Puškina un Gogola, Turgeņeva un Sučovo-Kobiļina radīto personāžu. No Rietumu dramaturģijas tai vistuvākais bijis Sekspīrs. Viņa bijusi Rasina Fedra, Gētes Grietiņa, Igo Donna Soļa, guvusi izcilus panākumus Kalderona, Moljēra, Lesinga, Ibsena, Zudermana darbos.

Agrāk bija parasts uzskatīt Jermolovu par simtprocentīgu romantiķi. Pret to dedzīgi iebilst T. Ščepkina-Kuperniķa, kas savās atmiņās uzsver, cik tuvs māksliniecei bijis realisms, kā viņa nav varējusi samierināties ar dažu Ibsena lugu simbolismu un kategoriski atteikties uzstāties «Jūras sievietē». Zīmīgi Jermolovas mākslas īpatnību raksturo J. Soboļevs: «Viņa apvienoja sevi Močalova liesmainību ar Ščepkina pieeju lomai rakstura pētīšanas ceļā. Jermolova pēc būtības bija liela realiste. Sīs viņas ģenija realisms bija neparasti dziļš, atsedza cilvēka būtību visā pilnībā, atklāja visu viņa psihiskās un sociālās apziņas daudzpusību.»

Apvienojot Ščepkina un Močalova tradīcijas, viņa izveidojusi savas — Jermolovas tradīcijas. V. Nemirovičs-Dančenko izteicies, ka Jermolova neredzama stāv klāt visam Maskavas Dailles teātra darbam, — to pašu tagad var sacīt par ikvienu padomju teātri, kas veido tālāk lielākas krievu aktrises mūža sniegumu kā vērtīgāko pagātnes mantojumu.

Un tāpēc Marija Nikolajevna ir nemirstīga, tāpēc viņas piemīņu šais diēnās godā visu padomju tautu nacionālā teātri. Viņas vārdu nes talantīgās Maskavas teātra kolektīvs, viņas 100 gadu atcerēi Akademiskais Mazais teātris gatavo «Emīlijas Galoti» jauninscenējumu. Kurš bijis tik gaišs kā viņa, to gadu kalni nespēj aizēnot.

Valts Grēviņš

Lielā krievu aktrise

A. Jabločkina,
PSRS Tautas māksliniece,
Staļina premijas laureate

Ilgajā mūžā man bijusi izdevība redzēt daudz lielisku aktieru, krievu un ārzemnieku. Taču nav tāda vārda teātri, ko es varētu nostādīt līdzās Jermolovai, Krievijas PSFR Tautas māksliniecei. Viņa bija visa gaiša, cildēnā, varonīgā iemiesojums mākslā, krievu teātri.

Es atnācu uz Mazo teātri 1888. gadā, kad Marija Nikolajevna darbojās uz skatuves jau 18 gadu. Man bija lemta lielā laimē būt ne tikai par aculiecinieci, bet arī par līdzdalībnieci daudzās izrādēs, kurās Jermolova radījusi neaizmirstamus tēlus.

Kādu nervu sasprindzinājumu, kādu degsmi prasīja viņas lomas! Jermolova atdeva tām sevi visu. Viņas zemā krūšu balss dziļi skāra nervus. Aizvainotas dvēseles ciešanu kļedziens val varenis sauciens pēc brīvības un laimes lika pamirt sirdīm.

Istis brīnumi bija Jermolovas tēlojums Zannas d'Ark lomā Sillera trāgedijā «Orleanas jaunava». Kad izrāde beidzās, pāris sekundes valdīja klusums, bet pēc tam skatītāju zālē sāca aplausu vētra. Publikā uzlēca kājas. Pie teātra ieejas milzu pūlis gaidīja, kad iznāks Jermolova, lai dedzīgi sveiktu iemīļoto aktrisi.

Jermolovas tēlojums vienmēr savaldzināja un aizrāva skatītājus. Dažkārt viņi pat aizmirsta, ka atrodas teātri, un raudzījās uz to, kas jāatveido uz skatuves, kā uz patiesu dzīvi.

Mariju Nikolajevnu mīlēja ne tikvien kā aktrisi. Viņa bija apbrīnojami labsirdīga, atsaucīga, uzmanīga pret cilvēkiem, labvēlīga viņiem.

Jermolova bija mans ideāls, centieni sasniegt šo ideālu vienmēr palīdzējuši man augt kā māksliniecei un arī kā cilvēkam. Man nācies tēlot pēc viņas daudzās lomas (Ofeliju, Kordeliju, Dezdemonu, Neginu utt.). Bet nekad es nevarēju pat sapņot par nostāšanos vienā līmenī ar šo vislielāko krievu aktrisi.

Vieglī var iedomāties manas bažas, kad man vajadzēja tēlot pēc Jermolovas viņas pašas lomas. Bet, kad es pirmo reizi tēloju Annas lomu Sekspira lugā «Ričards III», Marija Nikolajevna sādēja kulisēs, vēroja manu tēlojumu un, visumā atzinusi to par labu, deva man daudz vērtīgu norādījumu.

Jermolovas novēlējums jaunrades laukā Mazais teātris rūpīgi glabā vēl šodien. Cik daudz neaizmirstama priekā sagādāja Marija Nikolajevna skatītājiem ar savu tēlojumu, ar prasmi atklāt realistiskus tēlus! Jermolova savai ledvesmas pīnājam mākslā, savai brīvībai mīlošajai daijradī likā visā pilnībā kalpot tautai, augstajiem revolucionāriem ideāliem.

RIGA pašlaik viesojas Igaunijas PSR Valsts Krievu Dramas teātris. Tas atvedis sev līdz daudzpusīgu, interesantu repertuaru, kurā kupli pārstāvēta padomju dramaturģija (M. Gorkija «Jegors Buličovs un citi», A. Jakobsona «Sakaļi», P. Pavlenko un S. Radzinska «Lai me», A. Korneičuka «Irbenāju birzla», A. Arbusova «Tapa») un krievu klasiskā dramaturģija (A. Ostrovska «Tālanti un pieļūdēji» un «Ne vienmēr runcim krejuma pods», L. Tolstoja «Annas Karenīnas» dramatisējums, N. Cerniņevska «Meistariene vārt putru»), kā arī igauņu klasiķa Eduarda Vīlde komēdija «Lai me pūķis».

Radošās pieredzes savstarpēja apmaiņa padomju teātros kļuvusi par veselīgu tradīciju, kas veicina aktieru un režisoru meistartības celšanu. No Igaunijas atbraukušo viesu sniegumā sevišķi izdalās Eduarda Vīlde satīriskās komēdijas «Lai me pūķis» inscenējums.

Šai darbā E. Vīlde ar mākslinieka realista otu spilgti uzgleznojis ainas no igauņu buržuazijas dzīves pirmā pasaules kara priekšvakarā, atmaskojis buržuju sadzīvi un tikumus.

Finansu dūžu un dažādu veikālnieku pasaulē viss ir pirkšanas un pārdošanas objekts: darbs, ģimene, gods, cilvēka cieņa. Peļņa, ledzīvošanās ir buržuaziskās sabiedrības galvenais dzīvē spēks. Nav tādas nelietības, tāda nozleguma, ko naudas dēļ nepastrādātu buržuazija.

Tieši šo igauņu buržuazijas dzīves pusi E. Vīlde izraudzījies par savas šausošās satīras objektu. Viņa komēdijas spēks ir nevis šaržā, bet apbrīnojami asi tipizētajos raksturos, ko raksturu un situāciju realistiskajā veidojumā. Uzskatāmi autors parāda igauņu buržuaziskās sabiedrības morālo salurumu, norauj masku viltus kulturai. Bagātā un sulīgā valoda, asais konflikts, spilgti satīriskās situācijas enīedz labu materiālu skatuviskam iemiesojumam. Inscenējuma režisore V. Cipluchins

uzmanību koncentrējis nevis uz ārīkīgu komismu, bet gan uz lugas socialo mērķtiecību, uz varoņu raksturu atklāsmi.

Tas arī nodrošinājis izrādes panākumus.

Tiklīdz sākusies izrāde, skatītājs kļūst par liecinieku asiem notikumiem, kas noris lielā igauņu finansu dūžā Vestmana ģimenē.

Vestmana meita despotiskā un godkāra Matilde ieguvusi sev vīru — neapdāvināto inženieri Ludvigu Sanderu. Matilde saprot, ka Sanders viņu apprecējis tēva naudas dēļ. To zina arī citi. Tāpēc viņa grib, lai Sanders kļūtu slavens, pierādītu, ka ir kā vērts.

Sandera mēģinājumi izvīrīties tehnikas nozārē cieš neveiksmi. Tad Matilde, atcerēdamās, ka vīrs kādreiz aizrāvēis ar dzeju un tieši ar to saistījis viņas uzmanību, nolēm — Sanderam jākļūst par rakstnieku. Viņa uzrakstītājam romanam jāatnes slava un gods. Protams, te palīdzēs arī vecā Vestmana nauda.

Matildes tēlu veidojušas aktrises E. Enoka un J. Ratmīrova. Abas tēlotājas cenšas atklāt Matildes plēsonīgo dabu, parādīt viņas raksturā saīrstošās buržuaziskās sabiedrības īpašības. To viņas dara, izmantodamas atšķirīgus līdzekļus. J. Ratmīrovas tēlojums vairāk balstās uz ārīkīgiem komiskiem papēmieniem. Tādēļ viņas Matilde ir šaržēta, vienveidīga un «izkrita» no an-

sambļa. E. Enoka Matildes psihu atklāj dziļāk. Viņas veidotais tēls ir realistiskāks. Pareizi pasvītrotā čūskas viltība, plēsonība, ko Matildes raksturā sedz tikai ārīkīgas kulturas plīvurs. Nenozīmīgais, nožēlojamais Sanders

bez jebkāda talanta uzrakstījis — pats Sanders.

Iecerētais sasniegts. Sanders ir laimīgs. Apmierināta arī Matilde. Tagad neviens nevarēs pārmet, ka viņa nopirkusi vīru, turklāt mazvērtīgu.

Aktieri D. Radlovs un P. Ļubarovs Sandera tēlu traktējuši dažādi. D. Radlovs pasvītrot Sandera plēsonīgās īpašības, viņa cenšanos noturēties buržuaziskās sabiedrības virspusē un iegūt lielo mantojumu. Uz to viņš tiecas jau no pašā sākuma gan ar meliem un krāpšanu, gan ar liekulību. Tai pašā laikā aktieris psiholoģiski pareizi parāda Sandera glēvulību, leķšējo tukšumu un neapdāvinātību. Tomēr tāla padziļināšanā, sevišķi plēsonas īpašību atsegšanā, vēl derētu pastrādāt.

P. Ļubarovs Sanderu zīmē kā vājas gribas, pelēku cilvēciņu, primitīvu un sīku meli, kas savu spēju robežās cenšas piemēroties apkārtējai pasaulei. Tādā traktējumā zūd tēla tipiskās īpašības, Tādēļ P. Ļubarova tēlojums ne vienmēr atbilst darbam uz skatuves. Sandera labklājībai ātri vien pienāk gals. Tīts Pibeļechts nejausi iepazīstas ar Vestmana otu meitu Lauru — vienkāršu jaunavu. Viņa ir kliba, un šis kroplums liec viņai turēties tālāk no buržuju sabiedrības laudim. Viņai nav pilnīpuši apkārtnes netikumi. (Tē jāpiebilst, ka Lauras tēlu autors uzņēmējis bālāk neeskaldrāk par pārējiem

„LAIMES PŪKIS”

Sakarā ar Igaunijas PSR Valsts Krievu Dramas teātra viesizrādēm

Skats no E. Vīlde «Lai me pūķa». Tīts Pibeļechts — L. Ļubeckis, Ludvigs Sanders — D. Radlovs.

veselus divus gadus izliekas, ka strādā pie romana. Istenībā viņš nespēj uzrakstīt ne rindu. Taču krāpšana padočas arvien grūtāk, īpaši tādēļ, ka sarakstotā Matilde nolikusi pēdējo termiņu.

Tad Sanders izmēģina-naudas spēku. Nejausi sastaplis savu klases biedru jauno rakstnieku Titu — Pibeļechtu, viņš ierosina, lai tas pārdod viņam savu romanu. Materialo grūtību spīestis, Pibeļechts piekrit, un drīzi vien ar Ludviga Sandera vārdu iznāk romans «Lai me pūķis». Turpmāko nokārto Vestmana nauda. Ap «Lai me pūķi» ekan cildinājuma himnas, literārā biedrība piešķir pirmo premiju. Prese īpaši slavē romana pēdējo lappusi, ko

personāžiem.) Neraugoties uz savām pozitīvajām īpašībām, viņa ir uzticama savas sabiedrības meita un negrib atteikties no pasaules, pie kuras jau pieradusi.

Aktrises V. Fjodorova un J. Bļinova pasvītrot varones liriskās īpašības, cenšas izcelt tos vaibstus, kas Lauru atšķir no pārējiem tēliem. Sevišķi dabiski un psiholoģiski pareizi tēlo V. Fjodorova. Viņa prot parādīt, ka cilvēks ar fizisku trūkumu buržuazisko plēsonu vidū jūtas nepilnvērtīgs. Taču dramaturģiskā materiāla nepilnības kavē radīt pabeigtu tēlu.

L. Ļubeckis radījis spilgtu, krāsu bagātu Tita Pibeļechta tēlu, kas ir pati izteiksmīgākā lugas figura. Tīs saprot buržuazijas melīgumu, pazīst tās plēsonīgo morāli. Pret Sanderu un Vestmana tipa ļaudīm viņš izturas dzēlīgi, ar sarkasmu. Viņš ir spēcīgāks par tiem. Tomēr buržuaziskā īstenība viņu pārvar, viņš pats nostājas uz krāpšanas ceļa. Tita frazes par tautas labklājību, par atteikšanos no mantojuma skan neīsti. Aktieris pareizi parāda, ka cilvēks, kas necinas pret buržuazisko sabiedrību, ātri vai vēl pats iestieg šai sabiedrībā.

Spēcīgu vecā finansu dūža Vestmana tēlu izveidojis aktieris S. Gusevs. Ar izteiksmīgu tēlojumu viņš atklāj savu varoņa negausīgo dabu. Visus cilvēkus šāds veikālnieks vērtē atkarībā no tā, kā viņi spēj «tāstīt naudu». Īpaši skaidri, smalki un asi satīriski aktieris parāda, ka Vestmans uztver dažādas viņa ģimenes radušās situācijas, kā viņš tās novērtē no savas kabatas interesēm.

Teātra kolektīvs radījis spēcīgu, griezīgu realistisku izrādi, kas atmasko ne tikai buržuaziskās sabiedrības būtību, bet arī centienus slēpt savu salurumu un sabrukumu aiz pseidokultūras plīvura.

Padomju Latvijas teātriem vajadzētu biežāk pievērsties brālīgo republiku klasikai un katrā ziņā parādīt arī Eduarda Vīlde komēdiju «Lai me pūķis».

Dzīdra Dimpēna

Pārrunājam meistarības jautājumus

Dzejiski apgarota un liriska grāmata

IGNATS MUIZNIEKS

Ar modru prātu, redzīgām acīm un Dzimtenes mīlas pilnu sirdi dzejnieks Andris Vējāns vērojis mūsu plaukstošo dzīvi. Dzīves patiesību viņš centies iemiesot emocionālos dzejas tēlos. Tur ir spēkstacijas «Tautu draudzības» celtnieki, tur ir Andriņu atjaunojami, tur redzam mūrnieku — celtnieku, «kas katru stundu paceļas augstāk», tur ir ražotāji darba dienai modusies Daugavpils, tur plūst zilā Daugava, šale līpas, aug nāmi, traucas jaunie trimvāji un pār stept kā plāts lielceļš aizstādz jaunle augstsprieguma vadi. Andris Vējāns ir centies aptvert padomju cilvēka jūtu un atziņu pasauli, dzīvi kolchozos un rūpnīcās — visā plašajā Padomju zemē. Gruzijas motīvi, turienes jauzīceres un ilgas sasauca un savijas ar mūsu republikas celtnieku izjūtu pasauli. Lielo komunisma celtni un spēkstacijas «Tautu draudzības» ainas atbalsoja un sasauca viena ar otru. Plašs ir jaunā dzejnieka diapazons. Daudz un dažādas temas risina Andris Vējāns. Taču pati galvenā tema, galvenais vadmotīvs viņa grāmatā «Jaunība» ir komunisma celtnieka — padomju patriota izjūtas un atziņas.

Gandrīz vai katrā jaunā dzejnieka dzejolī atrodam patiesa lirisma caurstrāvotās rindas. Tā, piemēram, dzejolī «Pie jūras» viņš uzbūvē jaunā komunisma celtni nelielu, bet raksturīgu ainu. Te jau tūlīt manām, ka Andris Vējāns prot kompozicionāli interesanti savīt dabas ainavas ar cilvēku darbu un izjūtām. Cimļanskas jūra ar vaļkopiem, vētrām un kalniem, ko dzejnieks attēlojis, nebūtu pārliecinoša, ja, izvērsot līrisko temu, autors šie neievēroti dzīvus cilvēkus: melnienes, kas smēl «kā laimi sev ūdeni krūzēs». Sīkāk un detalizētāk nemaz nav jāatgādā. Ar šo mazo sīkzīmīgu nojausmā jaunā kolchoza melnietu un matrožu draudzību, kopējās domas un ceras, aiz viņiem apakšēkstā jūtam miljonu padomju cilvēku elpu. Tā dzejnieks pareizi un īpatnēji atrisinājis līrisko temu. Jaunā jūra kļūst it kā dzīva, cilvēka jūta un laimes jausmas apgarota. Dabas un darba motīvs savijas ar emociju un atziņu pasauli. Dzejiskais stāstījums, dzejas tēli ir dinamiski, redzami, dzirdami, sajūkami. Tie ir muzikāli un gleznieciski, tā ir emocijas spārnota prāta un jūtu dzeja. Rūpīgi nostrādātā viengabalainā noskaņojumā un intonācijā ieturēts dzejolis «Līnu lauki». Te viss ir saules staru plēkšņi, kluso ezera niedru šalkas apdvests, līnu līgošanās un jauno līnu plūcēju — melnietu atspulga apņemts. Bet dabas glezna, ezera un līnu lauka apjoms nav dzejnieka mērķis. Viņa īstais nolūks — parādīt kolchoza dzīves plauksmi, padomju cilvēka izjūtas.

Se autors atradis mākslinieciski smalkjūtīgu pāreju no līrisku gleznu piesātinātā četrindienā uz paskaidrojošo, konkretizējošo dzejoļa daļu. Dzejnieks it kā sarunājas ar lasītāju. It kā netieši jautā un tikpat netieši nepiespieš arī atbild. Te ir viens no tiem gadījumiem, kad jaunais dzejnieks patiešām radoši atrisinājis dzejoļa ideju, ietērdams to smalkā lirisma apdvestās dzejas gleznās, kad dzejnieks patiešām dziļi saudzis ar temu. Dzejoļa aktualitāte šeit nav uzspiesta, nekļēdz, bet runā klusi. Autors aktīvi attieksme pret dzīves īstenību izpaužas ne tikai tematiskā, dzejoļu sīkzīmīgos izvērsumos, bet arī atsevišķos formas elementos. Šai ziņā raksturīgs ir dzejolis «Svētki», kura noslēguma rindas skan:

Motors iedūcas. Pirmās detaļas
Mirdz kā meistara kauju medaļas.

Te jāatceras, ka arī lielais Majakovskis izsacīja prasību pēc tā, lai dzejolī arī salīdzinājums būtu agūtējošs, kaujinieciskais. Andris Vējāns šīnī konkrētajā gadījumā jautājumu atrisinājis radoši. Cīvētāls piemērs, kurā detaļas salīdzinātas ar kaujas medaļām, sniedz spilgtu gleznu, kurā jūtam spēcīgu

Andris Vējāns. Jaunība. Dzejas. Latvijas valsts izdevniecība, Rīga, 1953.

apakšstrāvotumu. Jaunā dzejnieka veiksmīgais salīdzinājums dod precīzu, ar liekiem vārdiem neapzīmētu emociju, nepārprotami izsakot, ka detaļas ražot ir liels gods, kā tās iegūstamas tikai grūtā cīņā, tāpat kā kaujas medaļas.

Raksturīgi A. Vējānam šie dzejoli, kuri bieži vien nav garāki par četrām rindām. Tāds ir arī nupat aplūkots, tāds arī dzejolis «Tēraudu pērkonis», viss viena īsa efektīva dzejas glezna — emocija.

Andra Vējāna talanta īpatnība ir viņa cenšanās katrā temā, dzīves īstenības vietai meklēt jaunus atbilstošus dzejas tēlus, jaunu formu. Tāpēc arī vienā otrā dzejolī, kur kopnoskaņā vēl ir lielāki trūkumi, tomēr atrodam dzejiskās vērtības, autora radošus meklējumus. Andrim Vējānam, viņa paša vārdiem runājot, lielā mērā izdevies pāņemt «sev līdz» Drīsvjatu ezera ausmu, viņa dzeja runā «cīruļu barā».

Krājumā ir daudz dzejoļu, kuros apdziedāta autora dzimtā puse — Latgale. Tieši šie dzejoli pieskaitāmi pie spilgtākajiem, jo tajos visizcilāk izpaužas autora individualitāte, sirsnīgums, sava apvidus kolorīts. No vēstures skatuves aizlēt vecā nabadzīgā Latgalē ar krustu enām, reliģiskiem māpēm, kvēpu lampām, kultiavniecām un grāvračiem. Tai pretstatā dzejnieks slavina tagadējo, jauno padomju Latgali, kur «spuldžu sudrabs līst», kur «vējā kūpošas vārpas zieds», kur:

Debesu paradīzes vietā
Cilvēks laimi vīrs zemes rod.
(47. lpp.)

Sava apvidus kolorīts vairāk vai mazāk manāms gandrīz visos A. Vējāna dzejoļos. Dzejnieks dažreiz latgalisko pasvītro tikai ārēji, lietodams tādas apvidus vārdus kā sābri, harmonikas utt. («Sālsmaize») vai arī dzejoli adresēdams tieši konkrētam Latgales ciemam vai pilsētai. Daudz iespējīgāk, ja autors šo kolorītu dziļi ietauz dzejas tēlu, motīvu un emociju pasaulē. Tādos gadījumos apvidus kolorīts dzejolī padara krāsaināku, emocionālāku. To sajūtam dzejoļos «Audriņi dzīvo», «Agroņoma pārnākšana» u. c. Savdabīgs ir dzejolis «Konstruktors». Rādot centīga padomju jaunieša tēlu, autoram kolorīta elementi nekļūst par pašmērķi, bet gan reljefāk palīdz saimēt tipisko, ar ko raksturīgi kolchozu jaunieši: «Ja vajag, — traktoru saliks, ja gribat — dzirnavas dūks».

Kad jārūnā par savu dzimto pusi, kuras cilvēkus un dabu autors labi pazīst, viņa dzeja iegūst maigi melodisku nokrāsu, viss kļūst elastīgāks un dzīvāks. To īpaši redzam dzejolī «Rajona centrā»:

Vasara, pār sudrabzemi kāpjot,
Ziedu vainagus kar Preiļu līpās.

Un tā viss dzejolis ir nepārtraukts dzīvu dzejas gleznu virknējums. Preiži, šī nomājā, reti aplēmtā, mazā pilsētiņa, kļūst mums tuva un pazīstama.

Krājumā atrodam virkni dzejoļu, kuri nav viscaur mākslinieciski izturēti, nav viengabalaini. Jo zīmīgs šai ziņā ir dzejolis «Ančupņu kalnos». Iesākums ir realistiska spēka, smeldzošas izjūtas pilns. Lasot mēs izjūtam gandrīz vai fiziskas sāpes par fašistisko izdzimšanu zvērībām — tik iespējīgi var dzejot A. Vējāns. Taču dzejoļa otrā daļa, kurā autors attēlo audriņu cīņu par mīru, nav vairs tik sugestīva. Tādi izsacījumi un dzejas tēli kā, piemēram, «atbalsta to traktors», «celtniecības karogs» un tamlīdzīgi vārdi ir jau sadomāti. Arī dzejoli «Arhitektes» vērojām līdzīgu parādību. Tā noslēgums ir un paliek tikai mērenas viduvējības līmenī. Bet dzejolī, ja tas pareizi veidots, jābūt savam kulminācijas punktam, kurā emocija uz lasītāju iedarbojas visspēcīgāk. Šis augstākā sprindzinājuma punkts labā dzejā vienmēr būs noslēguma daļa. Bet tikko

apskatītajos divos dzejoļos emocionāli stilps — sākums, turpretī vidusdaļa un noslēgums jau krietni vājāki. Dramatisms nevis pieaug un padziļinās, bet gan izplēn. Gadās Andrim Vējānam arī pa neveiksmīgam salīdzinājumam. Tā, piemēram, dzejolī «Stalīna laukumā» lasām: «Kūst kā sveķu dzintars vecās bēdas». Jauka šķiet šī glezniņa, taču iedziļinoties sajūtam, ka tā ir par sīku, ka autors gājis pa vieglākās pretestības ceļu. Vai Andriņu ciema milzīgā drama ir attēlojama ar šo viegli zudošo glezniņu? Domāju — nē! Te jau sāks levesties vieglais, virspusējais dzīves apdzejojums, jo dzejnieks vairs neatklāj dzīves faktu būtību. Andris Vējāns, kā jau sacījām, ir meklētājs. Un tomēr viņa dailradē sākušī atkārtoties dažī metaforu un metonīmiju darināšanas pagēmiņi. Daudzos dzejoļos, piemēram, atrodam šādas vienveidīgus tropus: pārsu jasmīns, zāgu tērauds, sauliekta rozes, aplāusu vējš u. tml.

Ir labi, ka Andris Vējāns cenšas aptvert daudzas dzīves nozares, plašu cilvēka izjūtu un atziņu pasauli. Taču ne katrreiz dzejniekam tas pa spēkam. Tāpēc krājumā gadījies arī tādi dzejoli, kuri zināmā mērā sacerēti ar aukstu prātu, nevis ar jūtām. Autoram ir gan bijuši zināmi dzīves norisē fakti, bet nav bijis uzkrāts pietiekami daudz emocionāla spēka, dzejas tēlu materiāla, lai visus iecerētos dzejoļus piesātinātu ar patiesu izjūtu, lai temu paceltu dzejiskās fantāzijas augstumos. Tā rezultātā labi domātos dzejoļos (piem., «Padomju Latvija», «Mēs — tavi dēli, Partija» u. c.) lezogas frazānība: «sirdis mērķi tver», «rosmas kvēls», «darbajauzu saime», «liksmā brīves vasara» utt. utt.). Šī paša lēmesla dēļ vienā otrā dzejolī izmanāmi tādi sveši, neņemroti vārdi kā «z-v-i-l-s audeklis» (105. lpp.), «m-r-g-o diviēlis balts» (9. lpp.), «dzidri sviedri» (72. lpp.) u. c. Autors nav atradis piemērotākus vārdus, tāpēc atsevišķi dzejas fakturas elementi harmoniski nesaug. Dažubrid, kad dzejnieka fantāzija apstipst un pietrūkst temperamenta. Andra Vējāna spilgtajā, jaunības svaiguma pilnajā dzejā ieslīd viens otrs ritmizēts prozaisms:

Elektrozāģi šnāc, urbjoties kokā,
Skaidas birti neaprimat...
(«Komjauniešu brigade»)

Sie piemēri pierāda tikai vienu, proti: nevis tā dzeja ir aktuālāka, kurā runāts par šķietami aktuālām lietām, pie-saukti dažādi celtniecības darba amata instrumenti, skaļi runāts par mērķiem, darbajauzu saimi utt., bet gan tā — kurā strāvo īsta dvēseliska apgarotība, patiesīgs padomju cilvēku jūtu un atziņu attēlojums. Dažviet jaunais apdāvinātais dzejnieks, apzināti vai neapzināti, atdarinājis latviešu leņģerāmos dzejniekus. Piemēram, dzejolī «Raiņim» mūsu šīdienes dzīves saturs iekļauts genialā dzejnieka pazīstamā dzejoļa «Manu jaunu dienu zeme» imitētā formā. Kadā citā dzejolī «Māksla palīdz dzīvot» Andris Vējāns ietekmējies no J. Sudrabkalna. Dzejoļa galvenā ideja, daļēji arī forma, pārāk atgādina pazīstamo dzejoli «Saruna kolonu zālē», piemēram, šādā rindā: «Kāds vārsmām burvju spēks!» Arī dzejolī «Cilvēces pavasaris» izmanām pārāk burvīgu pakļaušanos J. Sudrabkalna un M. Kempes iespaidam. Šādos gadījumos maz dzirdam pašu Andri Vējānu, jo dzīves parādības viņš skatījis caur svešām brillēm un redzēto izteicis ar svešiem vārdiem. Protams, tie ir atsevišķi gadījumi. Visumā Andris Vējāns pieder pie tiem jaunākās paaudzes dzejniekiem, kas prot radoši apgūt literatūras tradīcijas. Dzejoļu grāmatas iznākšana ir liels solis viņa talanta tālāk attīstībai. Andrim Vējānam jau tagad, literāro darbību uzsākot, ir iezīmējies sava īpatnā seja, savs plašs tematiskais loks, bagāta forma, ko izkopjot jāiet uz lielāku dzejas mākslas meistarību.

KONTRASTU PAREJAS GLEZNIETĪBĀ

No auksta toņa

uz siltu

— Kas ir šī smērējuma autors?
— Mākslinieks Slavenais.

— Ak, tā! Ļoti interesants darbs!
S. Gūtmaņa zīm.

FELETONS

Griezīga disonanse

Jūlija beigās līriskais soprans Jevgeņija Jeršova un līriskais tenors Leonids Zachodņiks pianista Borisa Moisejeva pavadījumā uzstājas nelielas mākslas cīņai auditorijas priekšā. Tas nebija koncerts parastajā nozīmē, un tāpēc arī šī recenzija būs mazliet neparasta. Atzīmēsim tādā, ka šie dziednieki labi pazīstami, spējīgie mākslinieki šoreiz sagādāja saviem klausītājiem ļoti nepatīkamu pārsteigumu. Viņā vietā viņiem iznāca tik griezīga disonanse, ka sašutusi publika skaļi izsacīja savu neapmierinātību.

Tas notika nevis koncerta zālē val uz estrādes, bet Stalīna rajona 1. iecirkņa tautas tiesā. Jeršova, Zachodņiks un Moisejevs nesniedza savu parasto repertuāru, bet deva tiesai paskaidrojumu kā liecinieki mākslinieka Iljas Arkadjeva sūdzības lietā pret LPSR Valsts filharmoniju, kas viņu it kā neļikumīgi atbrīvojuši no darba. Ir vērts atgriezt vienu nopratināšanas epizodi, kas neapšaubāmi rada sabiedrisku interesi, jo iepazīstina ar tādām lietām, par kurām bieži klusē muzikas recenzenti, — ar atsevišķu mākslinieku iekšējo pasauli un morālo stāju.

Tiesnese. Lieciniece Jeršova, ko varat pastāstīt par Ilju Arkadjevu? Jeršova (mezzo voce). Arkadjevam ir panākumi, publika viņu labprāt klausās un dedzīgi aplaudē. Mākslinieciskā ziņā viņš pilnīgi atbilst mūsaiņu augstajām prasībām.

Tiesnese. Nolasīšu jums dokumentu, kas rakstīs pirms dažiem mēnešiem (atver vākus, lasa): «Arkadjevs mūs neapmierina kā mākslinieks, bet kā sabiedrības loceklis viņš uzvedies nekrietni, izplatīdams par mums dažādas tenkas. Lūdzam Valsts filharmonijas administrāciju neļaut viņu mūsu brigādē». So iesniegumu parakstījuši Jeršova, Zachodņiks un Moisejevs. Val atzīstāt šo parakstu par savu?

Jeršova (pianissimo). Jā, atzīstu. (Publikā rosība.)

Tiesnese. Ar ko tad jūs izskaidrojat pretrunu starp šo iesniegumu un jūsu liecību tiesā?

Jeršova (piu forte). Redziet, mēs dzirdējām, ka Arkadjevs mūs aprunājis. Lai viņam to atmaksātu, mēs uzrakstījām šo iesniegumu administrāci-

jai, taču vēlāk viss noskaidrojās kā pārpratums un mēs izlīgām.

Tiesnese. Cik viegli jūs maināt savus vērtējumus! Te Arkadjevs jūs neapmierina mākslinieciskā ziņā, te, gluži otrādi, viņš pilnīgi atbilst visām prasībām. Jums kā estrādes sektora vietējās komitejas priekšsēdētājam tiešām nemaz nepiedien dot darba biedriem raksturojumus, pamatojoties vienīgi uz tīri subjektīvu izjūtām.

Jeršova (allegro vivace). Mums, māksliniekiem, tā ir parasta parādība, dzīves sūkumi, ikdienas proza. (Turpina ar teatralu žestu.) Mēs, mākslinieki, esam impulsīvi ļaudis, kas allaž rīkojas pēc garastāvokļa.

(Zālē troksnis. Starpsaucieni: «Tad nu gan atklājum!»). «Māksliniekiem viss esot ļauts!»

Tiesnese (šķindina zvanīpu). Lieciniece Jeršova, sēdieties. Lai lenāk liecinieks Zachodņiks.

... Nekavēsimies sīkāk pie Leonida Zachodņika un Borisa Moisejeva liecībām, jo tās gandrīz pilnīgi saskan ar iepriekšējās liecinieces teikto. Tā visi trīs mākslinieki unisonā kā, pēc notīm un ar veca rūdījuma «meistaru» vīglumu atklāja tiesai savu sliecību uz intrigām un principālītātes trūkumu, savu gara nabadzību un nenopietno attieksmi pret mākslas kritērijiem.

Neapstrīdēsim šā neglaimīgā pašnovērtējuma pareizību. Tas skanēja gluži dabiski un pārliecinoši. Tomēr nekādā ziņā nevar piekrist liecinieku apgalvojumam, ka viņu apkaunojošās rakstura īpašības piemīt mūsu māksliniekiem vispār. Padomju mākslas darbinieki ir augsti principiāli cilvēki, kas saskata savas dzīves mērķi kalpošanā tautai, ir ļoti stingras prasības pret sevi un darba biedriem. Tiesa, vietumis mums vēl saglabājušies buržuāziskās skatuves tikumu nesēji — aizkultu intriganti, skunsnieki, kas žonglē ar saviem uzskatiem, bet tie ir tikai vieninieki, un identificēt viņus ar visu mūsu mākslinieku saimi nozīmē paust nekrietnus melus.

Lūk, šajā vietā Jevgeņijai Jeršovai, Leonidam Zachodņikam un Borisam Moisejevam iznākusi griezīga disonanse.

I. Zeltiņš

Majakovska piemiņai

Kijeva. Ukrainas pilsētās un ciemos rīko lekcijas, pārrunas un izstādes, veltītas Majakovska dailradē.

Atzīmējot dzejnieka dzimšanas 60. gadadienu, 7. jūlijā Kijevā notika Ukrainas PSR Zinātņu akadēmijas Sabiedriskā zinātņu nodaļas institūta zinātniskā sesija, kurā piedalījās zinātnieki, rakstnieki, literatūras pētnieki un Sevčenko vārdā nosauktā Ukrainu literatūras institūta zinātniskie darbinieki.

Sesijas dalībnieki noklausījās referātus: «Majakovska satīra», «Majakovska dzeja Lielā Tēvijas kara frontēs», «Majakovska valodas īpatnības» u. c.

Simferopolē. Majakovskis bieži uzturējās Krimā. Jautā dzejnieks strādāja pie poēmas «Labā» pedējām nodaļām un sarakstīja dzejoli «Biedram Netem — kugim un cilvēkam». Daudz dzejoļu viņš veltīja Krimai. Apgabala darbaudim un kūrviesiem dzejnieks lasīja lekcijas un savus darbus.

Atzīmējot 60. gadadienu kopš Majakovska dzimšanas, apgabala bibliotēkas organizē dzejnieka dzīvi un darbiem veltītas izstādes. Lielā izstādē sarīkota Aluštā novadpētniecības muzeja. Kadā stendā redzami eksponāti, kas saistīti ar Majakovska uzturēšanos Krimā, — «ROSTA» plakāti, izdoti laikā, kad notika cīņa par Krimas atbrīvošanu no baltgvardiem un ārzemju interventiem; afišas, kas vēstīja par dzejnieka priekšlasījumiem Krimas klubos un sanatorijās, u. c.

Erevānā. Armeņu tautai Majakovskis ir viens no visvairāk iecīnītajiem dzejniekiem. Viņa darbus var sastapt visās republikas darbajauzu mājās.

Armeņu valodā izdoti gandrīz visi dzejnieka darbi. 1940. gadā iznāca viņa darbu izlase vienā sējuma, desmit gadus vēlāk — dzejnieka labākie darbi divos sējumos.

Līdz jubilejas dienām izdos vēl vienu Majakovska dzejas un prozas darbu krājumu.

Jūlija Vanaga jubilejai veltīta sanāksme

8. jūlijā Latvijas Padomju rakstnieku savienībā pulcējās rakstnieki un darbajauzu pārstāvji, lai apsveiktu un godinātu dzejnieku un dramaturgu Jūliju Vanagu viņa dzimšanas 50. gadadienu.

Ar gandarījumu klātesošie uzpēma paziņojumu, ka J. Vanagam piešķirts LPSR Nopelniem bagātā kultūras darbinieka nosaukums.

Plašu referātu par Jūlija Vanaga dzī

vi un literāro darbību nolasīja Stalīna premijas laureāts Frīdrihs Rokpelnis. Pēc tam dramaturgs A. Simukovs apsveica jubilaru PSRS Pērkļonju rakstnieku savienības vārdā, dzejnieks V. Līfšics nesa viņam sveicienus no Lēņingradas literatūras darbiniekiem, bet dzejnieks A. Kovusovs — no tālās Turkmēnijas.

Daudz krāšņu ziedu, sirsnīgu pateicības vārdus un novēlējumu Jūlijam

Vanagam veltīja viņa lasītāji — skolu jaunatne, strādnieki un kolchoznieki, teatru darbinieki un darba biedri, izteicot pārliecību, ka jubiliars sniegs darbaudim daudz skaistu dzejoļu, fugu un stāstu.

Vakara noslēgumā notika koncerts, kurā republikas labākie mākslinieki dziedāja dziesmas ar Jūlija Vanaga tekstiem.

